

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

VIII. évfolyam 89-90. szám

2004. július-augusztus

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
- hívottan és hívatlanul –
- mindenkit szeretettel vár a
Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon.
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@mail.datanet.hu

---

Az örmény esküvő üzenete - július

A pap így fordul a vőlegényhez:

„Megkérdezlek téged, N., Istennek őszüleinkehez intézett parancsa szerint elfogadod-e feleségül az itt jelenlevő N-t?”

Vőlegény: **„Elfogadom, Isten akarata szerint.”**

A pap a menyasszonyhoz:

„N.! Elfogadod-e törvényes férjedül N-t, aki itt jelen van, és ígérsz-e neki engedelmisséget?”

Menyasszony: **„Engedelmes akarok lenni Isten parancsa szerint.”**

A fenti válaszok lényeges gondolatai: **Isten akarata - Isten parancsa.** Ezt kell nagyon megfontolnunk, elfogadnunk és elmélyítenünk magunkban!

Itt említem meg, hogy a magyar esküvő elnevezés abból a hazai szokásból ered, hogy nem csupán az ünnepélyes szándék kinyilvánítás történik meg, hanem esküvel is megerősítik azt, ez a szokás nincs meg más országokban!

Dr. Sasvári László

*****

Szamosújvár 2004. június 26.

Világosító Szent Gergely búcsú az Örmény Katolikus Székesegyházban

Főtisztelendő Kormányzó Úr, kedves paptestvérek, Krisztusban szeretett testvéreim!

„Tartsátok meg Istennek törvényeit és szeressétek egymást; mert a polgárok kölcsönös szeretete fogja képezni e városnak legbiztosabb alapját. Ha a szeretet az alap, akkor a város áll, míg a hon fennáll." Oxendius Verzerescul első és utolsó erdélyi örmény katolikus püspök szavai csengenek fülünkben.

Csak ha a szeretet az alap, marad, áll fenn ez a város, és csak így marad fenn a hon. Igaza van a püspöknek, nem csak ez a hon, amely akkor az örménység számára Erdélyország volt, hanem minden hon, minden közösség csak addig marad fenn, amíg a szeretet, és mindaz, amit a szeretet magába foglal, uralja az emberek szívét. Mert a szeretet nem egy elvont

fogalom, hanem egy gyűjtőszó, amely magába foglalja az embertárs elfogadását olyannak, amilyennek Isten megteremtette, az embertárs megbecsülését, az érte való aggodást, a másikra való állandó figyelmet, a másik megfeddését, ha úgy tűnik, hogy eltévedt a szeretet útjáról.

Amikor az örmény katolikus egyház által a mai napra előírt evangéliumot halljuk, rögtön érezzük, hogy tulajdonképpen ezek a tulajdonságok mind-mind a jó pásztorra érthetők. Hiszen a jó pásztor feladata, hogy „atyai” gondoskodással figyeljen minden egyes bárányára, hogy ápolja, védelmezze és terelgesse őket, megpróbálja összetartani őket, és azokat a bárányokat, amelyek letértek a helyes útról, visszatérítse, jó útra terelje, hiszen ha eltávolodnak, ha egyedül maradnak, akkor eltévednek és elvesznek.

És pontosan ezért nem helytelen, ha az imént hallott evangéliumot a mai nap ünnepeltjére, Világosító Szent Gergelyre vonatkoztatjuk. Hiszen ő vezette az örmény népet a pogányság sötétségéből Krisztus világosságára, és megpróbálta megértetni az örménységgel, hogy az egyetlen valamit érő út az életben Krisztus útja, vagyis a szeretet útja.

Sokat nem tudunk életéről, azt sem, hogy mikor következett be életében a nagy pálfordulás, mikor vált ennyire tudatos Krisztus-követővé. De tudjuk, hogy olyannyira hitte, hogy az egyetlen út Krisztus útja, hogy sem fejedelmességek, sem hatalmasságok, sem pénz, sem kard nem tudta rávenni, hogy megtagadja Krisztust. Tudjuk, hogy keményen megszenvedett Krisztusért. De aki ezt még nem ismeri, elolvashatja Szent Gergely életét, de leghamarabb megfigyelheti örmény templomainkban azokat a képeket, amelyeken azt látjuk ábrázolva, ahogyan megkereszteli a leprából meggyógyított III. Tiridat királyt. A kép körül a művészek többsége ábrázolja Szent Gergely megkínzását: keresztre feszítést, égő vassal való hasogatást, korbácsolást kellett elszenvedni, és mindezt azért, hogy megtagadja Krisztust. Tudjuk, hogy olyan meggyőződéssel vallotta, hogy Jézus Krisztus a népek világossága, hogy ezt a világosságot a khor virabi tömlőc sötétsége sem tudta megszüntet. Aki már volt ott, tudja, hogy mit jelenthetett tizenhárom év börtön egy olyan sötét veremben, amelybe csak egy apró kis fény szivárgott be azon a lyukon, amelyen minden nap jötevői élelmet dobtak be neki. De hiszem, hogy az az ember, aki ezt ép ésszel kibírta, valami nagyobb világosságot tapasztalhatott meg, mint az a kis fény, ami az apró lyukon átszivárgott.

Szent Gergelynek egyetlen vágya az lehetett, hogy a nép, amelynek ő apostola lett, Krisztus útjára térjen. És amikor ez az örmény király megkeresztelése után megtörtént, hiszen ha a király keresztény, akkor alattvalói is keresztények lesznek, vagy elpusztulnak, akkor hihetetlen lelkesedéssel vezette a reá bízott népet. Csupán ennyit tudunk róla: a hagyomány szerint Rómában járt, hogy a pápánál elismerést szerezzen az örmény kereszténységnek. És amikor innen a királlyal együtt hazatért, templomokat épített, apostoli buzgósággal vezette a reá bízott népet.

De mit jelent apostoli buzgósággal vezetni egy nyájat? Egyértelműen nem jelenthet mást, mint teljes szívvel és lélekkel azon lenni, hogy ez a nép Krisztus útját járja, azt az utat, amely a krisztusi értékekkel van kikövezeve, és amelynek alapja a szeretet.

Sokszor nekem, mint papnak az az érzésem, hogy sokan úgy gondolják, hogy ez a munka csak a papra, a pásztorra hárul. Az örményeknek azonban van egy sajátos szokása, amivel jóval megelőzték pl. a II. vatikáni zsinatot is, ahol a római katolikus egyház gyakorlatában sok minden megváltozott, és sok esetben visszatért az eredeti forrásokhoz, a Szentíráshoz és az ősegyházi hagyományhoz. Az örmények, örménymagyarok olyan társadalmi rendszerben éltek, amelyben a pap valóban lelkipásztor kellett, hogy legyen, és azért, hogy a lelkekkel foglalkozzon, mindenben segítségére voltak. Én úgy érzem, hogy kettős dolgot feltételezett: egyrészt a nép, vagy vezetői érettségét, és másrészt a pap alázatát.

És mit jelent ez számunkra, erre a búcsúra összegyűlt innen elszármazott, és velünk szimpatizáló testvéreink számára?

Valamennyiünk példaképe Szent Gergely kellene, hogy legyen, aki életében kitartott

Krisztus mellett. Krisztust felvállalni egy lelkeség felvállalását jelenti, amelynek középpontja Krisztus, és amely véleményem szerint mindannyiunknak a hétköznapi életében kellene visszatükröződjön: abban, hogy mennyire szeretjük Istent és mennyire szeretjük embertársainkat.

De ugyanakkor ott van Szent Gergely, a jó pásztor példaképe, aki teljesen a népért, a nyájért adta életét, megszenvedett az örmény népért. És ebben is példakép kellene legyen számukra is. Mi, magyarörmények kevesen vagyunk. Sokan azt mondják, hogy túl kevesen ahhoz, hogy valami is történjen ebben a közösségben. Valóban, kevesen vagyunk, de jaj annak a közösségnek, legyen az egyház, ahol a mennyiség számít. Az örmények Erdélyben sohasem voltak sokan. Sohasem lehettek népegyház. És túlélésük attól függött, hogy mennyire figyeltek egymásra, mennyire segítették egymást, mennyire őrizték ősi hitüket és hagyományaikat, mennyire szolgálták a közösséget, milyen mértékben adták át a megőrzött hagyományt és hitet gyermekeiknek, és ezáltal mennyire szolgálták Istent. Mert Isten szolgálata az embertárs szolgálata, és a közösség elhanyagolása Isten megvetése, hiszen Isten közösségbe teremtette az embert.

Jelenleg újabb Világosító Szent Gergelyekre van szükség. Nem csak papokra, hanem minden jóakarátú emberre, aki szívében viseli az örménymagyarok ügyét. Olyan emberekre, akik teljes lényükkel, szívével és elméjükkel, egész valóságukkal annak szentelik magukat, hogy ez a közösség fennmaradjon, hogy szertartása élő gyakorlat legyen, hogy a gyermekek újra megismerjék az ősi imákat és énekeket. Hiszen Világosító Szent Gergelynek is az lehetett az álma, hogy a nép, amely a Krisztusi fényben megvilágosodott, mint Isten népe fennmaradjon.

Egy örmény népmese szerint a test részei egy alkalommal elhatározták, hogy megakadályozzák a gyomor működését. Mert a gyomor nem tesz mást, mint egyfolytában csak nyel, csak elnyel. És valóban, így is történt. A torok nem nyelt többet, a szív nem pumpált több vért a gyomornak. A gyomor nem kapott semmit. Egy idő után azonban észrevették, hogy önmaguk is elgyengülnek. A toroknak már ereje sem volt arra, hogy nyeljen, a szív éppen csak, hogy dobogott. És rájöttek arra, hogy a gyomor, amely csak emésztett, csak ő tud erőt adni nekik. És a torok újból kezdett nyelni, a szív újból vért pumpálni. És így megélt az egész szervezet.

Mi a mese mondanivalója nekünk, itt és most? Talán annyi, hogy mi, akik itt és az Anyaországban élünk, felvállaljuk Szent Gergely hivatását: mindent megtenni, a lehetőségek és erő szerint, hogy a szeretet ebben a világban uralkodjon, és másodsorban, hogy együtt, összefogással előmozdítsuk ennek a kis közösségnek a fennmaradását. Szent Gergely közbenjárására adja meg a Jóisten mindannyiunknak ezt az erőt és bátorságot.

Ámen.

*Puskás Attila
örmény katolikus érseki helynök,
vikárius*

*****

2004. június 25-27.

Világosító Szent Gergelyre emlékeztünk,
avagy gondolataim a szamosújvári ünnepség kapcsán...

Világosító Szent Gergely az örmény nép apostola. (Ez a szó küldöttet jelent, hírvivőt - aki hírüladja a világnak a Megváltó üzenetét.)

Gergely nevének három jelentése van:

- görög eredetű név, éber pásztor jelent;
- származása alapján „Pártus”-nak (Partew) is nevezték;

- sajátos jelzője a „Világosító” (örményül *Luszarovics*), amely megkülönbözteti őt a keresztény világban ünnepelt szentek között.

Világosító Szent Gergely 260 körül született Örményországban, Caesareában kapott keresztény nevelést, itt házasodott meg, felesége neve Julietta. Két gyermeke született: a későbbi *Szt. Arisztakesz* és *Szt. Verdenesz*.

III. Tiridat királyt 298-ban Gergely állhatatossága győzte meg, amellyel a reá kirótt, kimondhatatlan kínzásokat elviselte a hitéért. 301-ben lett a kereszténység Örményországban államvallás, elsőként a világon.

314-ben a caesareai szinóduson húsz püspök jelenlétében Gergelyt püspökké szentelték, egyben ünnepelték Örményország megtérését. Történeti tény, hogy egyszer elzarándokolt Rómába is, és találkozott Szilveszter pápával.

Gergelynek az IGE fény alakban jelent meg. Amikor a pásztorok megtalálták holttestét a Sabuh-hegy remeteségében, csodálatos fényt árasztott.

Ereklyéi körül számos legenda keletkezett. Biztosan a jobb karja azonosítható, melyet törvényessége jeleként a mindenkori örmény katolikosz őriz.

II. János Pál pápa mondta 2001. szeptember 27-én Ecsmiadzinban, amikor a „Nagy Oltár”-on misézett: „Minden örmény keresztény Jézus Krisztus keresztjére tekint, amely a világ egyetlen reménysége és Örményország igaz világossága és üdvössége. Kedves számotokra a Kereszt, mert tudjátok, hogy benne élet van és nem halál, győzelem és nem vereség.”

Szamosújváron idén június 26-án ünnepeltük az örmény nép apostolát a csodálatosan szép székesegyházban. Magasztos volt ez az ünnep, amelyen megjelent *Dr. Jakubinyi György* érsek úr, gyulafehérvári püspök, örmény apostoli kormányzó. Ő köszöntötte a zsúfolásig megtelt templomban a híveket, akik Erdély és az Anyaország számos városából utaztak ide, hogy részt vegyenek a szertartáson. (Mi a Fővárosi Örmény Önkormányzat képviselőjében vettünk részt a búcsún.)

A szentmisét *Puskás Attila* vikárius úr celebrálta, magyarul és örményül. A szentbeszédben a szeretet fontosságát hangsúlyozta, az egymás iránti megértést, a türelmet.

A szamosújvári kórus az örmény liturgikus énekeket interpretálta, majd *Kirkósa Júlia* szívhez szóló énekét hallgattuk a szentáldozás közben.

Szakács Endre plébános úr az ünnepi szentmise végén megköszönte az adományokat és meghívta a jelenlévőket a plébánián tartandó ünnepi ebédre.

A szentmise után a TÉKA Székházban került sor a *XIII-XIV. század örmény kódexművészete* című vándorkiállítás megnyitására, amelynek anyagát az EÖGYKE elnöke a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Plébániának adományozta. A megnyitóra a terem zsúfolásig megtelt. A jelenlévők nagy figyelemmel hallgatták dr. Issekutz Sarolta beszédét, Kátainé Szilvay Ingrid által előadott verset és örmény énekét. Puskás Attila vikárius úr átvette az elnök asszonytól az adományozó okiratot, és meleg szavakkal megköszönte azt.

Végül *Kiss Ferenc* tartott könyvismertetőt a Szamosújvárról nemrég megjelent könyvről.

A kolozsvári televízió interjút készített dr. Issekutz Saroltával, így a nézők Erdély szerte tudomást szerezhettek arról, hogy a közeljövőben Gyergyószentmiklóson, Csíkszépvízen és Csíkszeredán, valamint Erzsébetvárosban is látható lesz ez a szépséges - értékes kiállítás.

A plébánián vidám hangulatban zajlott a szeretetvendégség, ahol örömmel köszöntöttük régi kedves ismerőseinket, akik közül sokan jöttek oda az elnök asszonyhoz kizárólag azért, hogy megköszönjék azt az erkölcsi és anyagi támogatást, amelyet az EÖGYKE és a FŐÖ részéről folyamatosan kapnak.

Itt kell megemlíteni a szamosújvári kiállítás rendezőjét, *Lengyel Marikát* is, aki áldozatos munkával készítette elő a kiállítást, és aki erejét nem kímélve folytatja a régiségek gyűjtését, a temetőben lévő örmény síremlékek gondozását.

Szép nap volt június 26-án. Délelőtt fekete felhők borították be az eget, de a szentmise végére kisütött a nap, ránk mosolygott, amikor átmentünk a kiállítás megnyitójára, és

mosolyogtak az emberek is, akik megtekintették a XIII-XIV századi örmény kódexeket. Mindenki kapott egy emléklapot, amely egy 1318-ban készült örmény Biblia egyik lapja (igen szép színes nyomat formájában). A kiállítás sikerét bizonyítja, hogy 13-16 óra között mintegy 200 ember volt kíváncsi a kiállításra és gyönyörködött a képekben.

Délután ragyogó napsütésben tértünk vissza Kolozsvárra és beszélgetve az egész napi élményekről megállapítottuk, hogy az utóbbi évek legszebb egyházi szertartásán vettünk részt, a Puskás Attila vikárius úr által celebrált mise megérintette a szívünket.

Még egy élményről szeretném tájékoztatni a nyájas olvasót. Ebben Kolozsváron volt részünk. Vacsorameghívást kaptunk *Bálintné Kovács Juliától*, (Armenia Örménymagyar Baráti Társaság elnöke) és párjától, *Venceltől* a Bálint Tibor Kúriába, a KABÁT emlékhelyre. (*KABÁT*: Kolozsvári Alkotók Bálint Tibor Tanyája.) A házban két emlékszobát alakítottak ki, amelyben nemcsak Bálint Tibor író relikviái vannak, hanem a kolozsvári alkotók művei is. A gyönyörű kertben különleges műalkotás idézi *Bálint Tibor* hatalmas művét, az „Új Erdély Trilógiát” Betűkkel ékesített járókövek vezetnek a „Panaszfalhoz” és onnan a „Bábel”-hez, amelyet most fejez be Vencel. (Az „Új Erdély Trilógia” három kötete: I. *Zokogó majom az 1930-as évektől kezdődően Sztálin haláláig írja le az eseményeket*, II. *Zarándoklás a panaszfalhoz a Georghiu Dej korszakot, az üldöztetéseket idézi fel*. III. *Bábel toronyháza a Ceausescu korszakot eleveníti fel megrázó erővel*.) A két éve elhunyt író szellemisége nemcsak könyveiben, hanem a házában, a tárgyaiban, és a most kialakított „Szobor”-ban is fennmarad az utókor számára.

Néhány szó a menüről:

- gyöngyoszos szilvapálinka
- tárkonyos bárányleves tüdőgombóccal,
- flekken édespecsenyéből, és kicsontozott csirkecomb, amelyet 24 órán keresztül pácoltak szárazpácban, garnírozva: petrezselymes újkrumpli, cukorborsóval, sárgaréppal.
- Aki megszomjazott, vörösbort és sört ihatott a finom vacsorához. És nem szabad elfelejteni a nagy szemű fekete cseresznyét sem, amelyet jégbehűtve, szőlőlevél terítéken tettek az asztalra.

Fontos információt is kaptunk: a cseresznyeszárát nem szabad kidobni, megmosva, megszáritva hatásos vesehajtó tea. Elkészítése: forró vízben 15 percig kell áztatni, finom illatú mélyvörös színű teát nyerünk belőle. Az adag: 1 pohár teához 2-3 csipetnyi cseresznyeszár.

A vacsorát a kertben, a lebukó nap sugarainál, jó hangulatú beszélgetés közben fogyasztottuk el. Sokan voltunk: a FŐÖ küldöttség (7 fő), Puskás Attila vikárius úr, *Sebesi Karen Attila* a Magyarörmények Romániai Szövetsége elnöke, *Dr. Tóthfalussy Veress Éva* egyetemi adjunktus és a házigazdák.

11 órakor Julika a következő anekdotával örvendeztetett meg bennünket: (ne vegyük célzásra) „A háziasszony szól a férjének: Fiam, hozd be azt a gyógyszert, amit 5 perccel lefekvés előtt szoktam bevenni.”

Nagy nevetések közben köszöntük meg a szíveslátást. A kivilágított Kolozsváron keresztül éjfélre hazaértünk szálláshelyünkre, a Bethlen Kata Vendégházba.

Minden jó, ha a vége jó! Nagy örömmre szolgált, amikor Kolozsvárra, a Szt. Mihály templom előtt álló kedves alkotást, a Mátyás Király szobrot megláttam, mert az évek óta csúfoskodó „ásatás” (egy nagy gödör) végre eltűnt. A józan ész diadalmaskodott egy bomlott agyú polgármester romboló szándéka fölött, helyreállították a burkolatot, és közvetlen közélről lehet gyönyörködni Mátyás fenséges alakjában-arcában, a mellékalakok szépséges kidolgozású ruháiban, a történelmi magyar múltat ábrázoló szoborban. Eltűntették a talpazatot borító firkákat is (csupán hátul látszik egy ákom-bákom), most már csak azt a pár követ kell kijavítani, amely feltehetően az időjárás viszontagságai következtében vált le a helyéről.

Múlt héten lezajlottak Romániában a választások. Bízom benne, hogy az elmúlt évek tébolya után józanabb városvezetés következik, és a manipulált agyú emberek rájönnek, hogy csak együtt, békességben lehet Kincses Kolozsvár értékeit, szépségét megőrizni utódaink számára.

*Csikszentgyörgyi-Ficus Margit
fővárosi örmény képviselő, XII. kerületi örmény elnök*

*****

Gyulai Líviusz kiállítása a Várnegyed Galériában

Megnyitása óta immár második alkalommal ad otthont rangos kiállításnak a Várnegyed Galéria. Ezúttal, egészen június 24-ig Gyulai Líviusz Kossuth-díjas grafikusművész megkapó tárlatában gyönyörködhetnek a művészetbarát polgárok.

A kiállítás megnyitóján Berecz András mesemondó, népdalénekes ízesen előadott tanulságos történeteivel, és népdalokkal gondoskodott a jó hangulatról, majd dr. Nagy Gábor Tamás polgármester üdvözölte a résztvevőket.

Az érdeklődők nagy száma, a zsúfolásig megtelt termek is azt jelzik, hogy jó döntés volt létrehozni saját galériánkat - kezdte köszöntőjét a polgármester. Külön öröm, hogy a galérianyitó kiállításához hasonlóan ezúttal is színvonalas, érdekes és fontos tárlatot sikerült összeállítani. A kiállítás megnyitását igyekeztünk úgy időzíteni, hogy az szervesen kapcsolódjon az önkormányzat könyvünnepi rendezvényéhez, ezzel kapcsolva össze a magyar irodalmat és képzőművészetet.

Március 15. óta - ekkor vehette át a régóta kiérdemelt Kossuth díjat - a mostani tárlat Gyulai Líviusz első kiállítása. Személyében olyan művészt köszönhetünk, aki könyvillusztrációival, grafikáival az általa ékesített könyvek íróival egyenértékű alkotásokat hozott és hoz létre ma is. Ámulatra méltó az a sokszínűség, ami olyannyira jellemzi művészetét. Rajzai az illusztrált könyvek stílusában szólalnak meg, mégsem egyszerű másolatai, vizuális kiterjesztései a papírra vetett gondolatoknak, mert képesek valami egyedi pluszt, valami finom eltérést megfogalmazni. Ebben a többletben érhető tetten a művész egyedi látásmódja, a szövegen túlmutató hitvallása.

Antall István a Magyar Rádió szerkesztője a folyamatos jövőidő adekvát hírnökeként jellemezte Gyulai Líviuszt:

- Ami mögötte van, az is lesz majd. Amit elvégzett, és ahogy: abból lesz az új hullám. Mert a műveletlenség, a tájékozatlanság, az igénytelenség nem lehet a magyar képzőművészet, a magyar szellemi élet hosszú távú programja. A táblakép festészet, az önálló grafikai lapok, klasszikus technikák nem haltak meg, bár folyamatosan temetik őket. Temetik azok, akik az ötletet, a gesztust, a tárgyat, s a kiegészítőket fontosabbnak vélik, mint a mindent túlélő gondolatot, s a költészetet csak szitokszóként használják.

Kérdéseket föltenni, kételkedni kötelesség, meghaladni elődeinket és, önmagunkat is akár, szép ambíció, de meghaladni, és nem elpusztítani. Tovább építeni, és nem megsemmisíteni. A „romboljatok, hogy építhessetek” kassági jelszavát szerencsére a nagy teoretikus sem vette komolyan, s vénségére versfüzérben tisztelgett az előtt a festészet előtt, amelyet újító gőgjében egykor talán lenézett. Az ember természete ez: harap egyet a tudás fájának gyümölcséből, aztán Isten előtt is a múzsára keni mondván, hogy az csábított el, s nem a kíváncsiság.

Líviusznak azonban egészen más a módszere. A haragvó Istent asztalhoz ülteti, önt neki egy pohár soproni vöröset, azután még egyet, sőt talán még egyet, és közben elbeszélget vele. Együtt majszolgatják a tudás almáját, egy harapás neked, egy harapás nekem, a csutkát is meg lehet enni, csak a magot ne harapjátok ketté. Marad a vékonyka szár, a vonalnyi jelzés, amivel aztán el lehet játszogatni. Eszi az almát Líviusz, nem kóstolgatja, sőt talán lekvárt is

főz belőle, pálinkát is párol. Úgy teszi sajátjává a tudást, hogy a huszadik század művészeti dogmája, az eredetiség látszata, külső kényszere meg sem érinti.

Gyulai Líviusz ugyanis, mint mondtam volt, maga a jövő idő. Munkáinak filozófiája és nem elmélete van. Minden esetben a feladat határozza meg a formát, az eszközt, a technikát, minden esetben a megszólalás felelőssége alakítja a játékteret.

Alázat ez, öntudatos alázat, az önérték és az anyag ismerete. Mert az anyag ez esetben nem száraz materializmus, mert az anyag maga a szakralitás, a transzcendencia. Mondhatnám némi profanitással: Isten is abból az anyagból való, mint mi, ráadásul Líviusz munkáinál ez napi tapasztalat. Az ihlet nem kívülről jön, hanem belül van, ahogy onnan épül a titok is, az időtlen modernitás, a Giotto, Leonardo, Picasso féle módszer, vagy inkább magatartás. Ahol a több ezer éves írnok szobor is meghökkenően időszerű. Jelentése, üzenete nem szorul magyarázókra, közvetítőkre, kézbesítőkre.

Gyulai Líviusz - ha eddig nem derült volna ki, ettől jövő idő, amitől az irodalomba visszatér a szöveget újraértelmező történet, amitől a vers újra keresi formáját, amitől az installációra újra fölkerül a kép, amitől meghökkenés, a polgárpukkasztás elporlik a humanizmus homályos, ám mégis törhetetlennek bizonyuló tükrén. Innentől kezdve reménykedhetünk, hogy a köre lehelt rajz nyomata mindent túlél, innentől kezdve hihetünk a tusba mártott tollhegy lélekvandorlásában, a színes ceruza föltámadásában, a Líviusz által megőrzött hagyományok újjászületésében. Csendes ellenállás ez, nincs benne semmi harciasság, a békesség termékenyítő óráit jelentheti, ha Kosztolányihoz, Krúdyhoz, Szerb Antalhoz, Defoe-hoz, Shakespeare-hez fordulhat valaki azzal a természetes mozdulattal, ahogyan poharát szájához emeli.

Az időtlenség jövőidejének prófétája Gyulai Líviusz akkor is, amikor minden toborzó szándék nélkül tanítványok sorakoznak köré, amikor minden zajos ige hirdetés és propaganda nélkül keresni kezdik, amikor az Őt a kortárs művészeti kislexikonból tudatosan kifelejtőknek is eszébe jut önnön korlátoltságuk, égis erő elméleteik tarthatatlansága.

Az idő nekünk dolgozik, és Gyulai Líviusznak dolgozik. Hiszen nincs még száz éve, hogy a Nagybányán összeverődő, belső igénytől fűtött fiatal festők úgy teremtenek új világot, hogy a régit sem tagadják meg, úgy tesznek központtá egy peremvidéki kisvárost, hogy olvasva, nyelveket beszélve, vitatkozva fél Európa odacsődül. Mert Líviusz még tovább tudja adni annak a nemzedéknek az élményét, akik a háborúk és kegyetlen központosított békék, a diktatúrák sötétsége után, a teljes szétverésből is talpra tudnak állni. Líviusz jövőideje ott gyarapodik Szőnyi István, Bernáth Aurél, Kmetty János, Barcsay Jenő mondataiban, mozdulataiban. Kondor Béla, Pilinszky János, Vujicsics Tihamér cigarettafüstjében, ott gyarapodik az önáltatás nélküli folyamatosságban.

Gyulai Líviusznak, a mi Lulunknak nincs semmi titka. Itt ül közöttünk, ugyanabból a borból kortyinthatunk, mint ő, ugyanazokból a könyvekből olvashatunk, mint ő, ugyanazokat a képeket nézhetjük, mint ő, ugyanazokat a szavakat mondhatjuk, mint ő. Mégis éreznünk kell, hogy minden vele töltött pillanat visszahozhatatlan élmény.

Olyan élmény, amit mindig őrizgetünk majd magunkban. S talán megpróbáljuk mi is továbbadni - zárta kiállítás megnyitó beszédét Antall István.

Á.

(Várnegyed 2004. június 18.)

Telefon

Ne zavarjál, foglalt vagyok,
úgy élek itt, mint a rabok.
Üvegkalitkába zárva,
fülemben emberek zagyvája,
csengenek s zörgök, de tűrök
és lassan megsüketülök.

Gyulai Líviusz

Álomi, boldog világ *Beszélgetés Gyulai Líviusz grafikusművésszel*

Egyszerre két helyen is van kiállítása. Egyik a Várhegyed Galériában nyílt meg, a másik a Cseh Centrumban, ahol sziporkázó animációs filmjeit is bemutatták úgy, hogy a közönség tapssal jutalmazta vidám üzeneteit.

Sajátos hangulatú, bravúros technikai tudásról, remek rajzkészségről, összetéveszthetetlen iróniáról számot adó egyedi és sokszorosított grafikai lapjaival megbecsülést szerzett itthon és külföldön. A legjobbak között tartják számon. Babits, Karinthy, Krúdy, Szerb Antal, Weöres Sándor, Shakespeare, Molière, Cervantes, Balzac, Defoe, hogy csak néhányat említsünk a több százból - műveit illusztrálta remek linóleum- és fametszeteivel.

A megnyitó után az eltelt évtizedekről, örömekről és gondokról beszélgettünk Gyulai Líviusszal.

- Én is meglepődtem, hogy mennyien eljöttek mindkét kiállításra - mondja mosolyogva. Az ötvenes években sokat jelentett nekem a Cseh Kultúra Házának látogatása, ahol szabadabb szellemű alkotásokat lehetett látni, igazi remekműveket. Természetesen engem már akkor is az animációs filmek érdekeltek, s a lengyel kultúra bemutatói; így együtt modern is volt, amit megcsodálhattunk. Könyvben, képen lehetett érezni a szellem tiszta gondolatait, azt az örömet, hogy milyen jó megismerni egymás kultúráját és gazdagodni általa...

- *Hogyan születnek grafikái?*

- Meghatározó volt a kezdetek irodalmi élménye. Inspirált és a legnehezebb feladatokhoz is erőt adott gyönyörű magyar nyelvünkön a vers, a regény, a mese. A külföldiek is, akik közül nagyon sok klasszikust illusztráltam. Idomulnom kellett a szerzőkhöz, megidézni a különböző korokat és hangulatokat, különben is az emberiség kultúrtörténete mindig érdekelt, hogyan éltek eleink és mit csináltak.

- *Már főiskolás korában barátságot kötött Kondor Bélával. Hogyan emlékezik a fiatalon ellobbant, zseniális grafikusunkra?*

- Kondor eljött a főiskolára, hogy növendékeket keressen az Élet és Irodalom számára; rajzoljanak és egy kis pénzt keressenek. Nem voltam bent, társaim mondták, hogy a műteremben lévő rajztömbömet átnézte és elvitte magával. Mikor megtudta, hogy diplomamunkám Italo Calvino három története, az Európa Kiadótól kapott munkáját átadta nekem. Csodálatos gesztus volt ez tőle, baráti kézfogás.

- *Milyen emléket őriz Nagy Lászlóról?*

- Az Élet és Irodalomban jelent meg a legtöbb grafikám. Megismertem nagy költőinket, kortársaimat Ágh Istvánt, Buda Ferencet... Heti feladatot adott a lap, állandó gyakorlatot, hogy jót adjak be; könyvnapokon Laci kiküldött író portrékat rajzolni. Bizonyára ezek is hozzájárultak, hogy újabb munkákat kaptam a kiadóktól.

- *Számtalan kötetet illusztrált. Van-e legkedvesebb?*

- Nagy szeretettel gondolok Weöres Sándor Psychéjére. A meghökkentő, kissé erotikus szöveget nem pártolta az akkori kultúrpolitika. A Magvető Kiadónál mégis sikerült megjelentetni. Kicsit későn tudtam meg, hogy én fogom illusztrálni, így azután ilyen nyári kánikulában, mint most, éjjel-nappal csináltam. A legnagyobb öröm az volt, hogy a mester meghívott, látogassam meg. Teljes egyetértésben beszéltük meg a terveimet, ő régi kiadványokat mutatott, hogy milyenek képzelet közös munkánkat. Félttem, hogy nem valósul meg ez a zseniális és merész versfüzér, mert az a kor prűd volt és hazug. Boldog volt Weöres Sándor, amikor kezébe vette a szép könyvet. Jellegzetes cérnahangján megköszönte, kedves volt és végtelenül figyelmes, vékony és könnyű, mint egy kisfiú.

- *Kevesen tudják, hogy ön nagyszerű rajzfilmeket is készített.*

- Nagyon szeretek képekben mesélni. Jártam egy szabadiskolába Sopronban, ahol modell

után rajzoltunk, Ágoston Ernő kiváló művésztanár vezetésével. Rajzszenet rendeltünk, csomagolópapírt vettünk elő, amit fölfeszítettünk kovásszal és dolgoztunk késő estig... A hetvenes években váratlanul szóltak, hogy lenne-e kedvem animációs filmeket készíteni. Boldogan igent mondtam. Akkor rögtön azt a filmet akartam elkészíteni, amit csak most tudok megvalósítani, ha minden feltétel teljesül. Igazi Krúdy írás lesz, egy kicsit önvallomás is, a barátokról, Nyíregyházáról és Debrecenről. Helyette a Delfinia (1976) született meg, majd az Új lakók (1978), a Jómadarak (1979), a Jónás (1997) és Az én kis városom (2002). Korán megtanultam mestereimtől, hogy amit rajzolok, az ne legyen unalmas, a húsz perc pergő legyen, ötletes és vidám.

- *Rajzol, illusztrál, filmet készít, forgatókönyvet ír, kötetnyi gyerekverset is papírra vetett. Minek tartja magát?*

- Grafikus vagyok, könyvillusztrátor. Soha nem volt más vágyam, mint hogy a kapott műben az író igazi társa legyek. Azt kívántam mindig, hogy kicsit elidőzhessek munkáim világában, időben és térben a képzelet szárnyán szabadon tudjak utazni. Elmondjam örömeimet és fájdalmaimat, ha máshol nem, egy puszta papírlapon.

- *Nemrégem ünnepelte hatvanötödik születésnapját. Készített-e számvetést?*

- Komolyabb számvetést nem. De úgy látom, azzal, hogy animációs filmeket is csinálhattam, fontosabb terveimet megvalósítottam. Így, hogy irodalmi mesélő hajlamaimat is kiélhettem, egy közösség nézheti és gazdagodhat általa, jóleső elégedettséggel tölt el.

- *Hogyan látja képzőművészetünk helyzetét?*

- Mikor én főiskolás voltam, természetes volt, hogy a modernnek mondott irányzatoktól elzárva éltünk. Egyszerű reprodukciókhoz nem jutottunk hozzá, nem ismertük az európai áramlatokat.

Mikor jöttek az első nyugati könyvek a főiskolához, a nagyobb múzeumokhoz, akkor kezdett kitágulni a látásunk, s kezdtünk eligazodni a nagyvilágban. Akiket fölfedeztünk: Van Gogh, Gauguin, Cézanne, annyira frissek voltak, mintha kortársaink lettek volna... A maiaknak könnyebb a helyzete, de nagyobb a veszély is, hogy a sok csapdában, a sok semmitmondó dologban eltévednek. Én hiszek a fiatalokban, a tehetségükben, az új évszázad üzeneteit is meg tudják fogalmazni.

- *Mai gyűlölködő világunkban mit tehet a művész „törékeny fegyverével”, a rajzzal?*

- Mindig azt mondom, irodalomban, zenében, vagy más művészeti ágban is, minden erőnkkel azon kell lenni, hogy a szépet mutassuk föl. Ez a feladata és kötelessége egy alkotó embernek. Nehéz körülmények között is születtek olyan alkotások, amelyek híven ábrázolták korukat, de a harmóniára való törekvés, mint legszebb emberi cél mindig ott bujkált a sorok közt, vagy a képeken. A reményt soha nem szabad feladnunk, a hitet, hogy egy-egy pillanatra megértjük egymást és békesség költözik a szívünkbe.

F.F.L.

(Várnegyed 2004. június 18.)

Rágógumi

Egyre csak azon rágódom,
miért van nekem annyi gondom.
Úgy szeretnek, majd megesznek,
a boltban engem keresnek,
mégis gondok aggasztanak...
vajon hova ragasztanak?

Gyulai Líviusz

*****

Fővárosi Örmény Klub

Gyulai Líviusz grafikusművész és könyvillusztrátor, rajzfilm-animátor és házastársa, Vennes Emmy színművésznő június 17-én a Fővárosi Örmény Klub vendége volt. Az anyai ágon erdélyi örmény gyökerű művész közvetlen, színes egyéniségével lebilincselte közösségünket. Művészi hitvallásáról, a könyvek szeretetéről, az olvasás gyönyöréről mesélt szerényen, mosolyogva, emlékezve a pályáját segítő-ható tanáira, művésztársaira. Az estet Vennes Emmy gyermekversekkel, mondókákkal tette színessé, amelyek természetesen ugyancsak Gyulai Líviusz alkotásai. Az előadóművész kedves interpretálása csak fokozta a jóhumorú alkotások hatását. *Bacsó Zoltán* operatőr jóvoltából - aki Gyulai Líviusz rajzfilmjeit készítette - megtekinthettük rajzfilmjeit is. A közönség harsány kacagással díjazta az ötleteket és a humort, nem beszélve a figurák megjelenítéséről, majd szünni nem akaró tapssal jutalmazta a művészpárt, akik oly közel kerültek hozzánk e személyes találkozás során. Köszönjük a feledhetetlen együttlétet.

Az est második részében *Dinyés László* mutatta be *Ismeretlen 1848/49-es dokumentumok* c. könyvét, amely az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadó Erdélyi Örmény Múzeum sorozatában jelent meg. A könyvvásár lehetőséget adott arra, hogy a szerző dedikálhassa művét, amelynek örömmel tett eleget. A klubestet a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezte. Köszönet a rendezőknek a tartalmas estért.

MS

*****

Szabó László

Musza Dagh, Kilikia, Kappadókia

Harmadik, befejező rész

1375 után Szisztól 30 km-re egy sziklaerőd, Anavarza még örmény kézen maradt 1428-ig. Korykosz vízivára a tengerparton körülbelül Konstantinápoly török kézre kerüléséig a Ciprusi királyság, majd Velence birtokában volt. Ajasz a XVI. század elején rövid időre szintén velencei fennhatóság alá került. Az egyiptomi szultánok helytartókra bízták az országot, akik Sziszben laktak. 1403-tól türkmén törzsek uralták a területet, majd a XVI. század elején megjelentek az oszmánok. A török időkben két autonómnak nevezhető terület maradt fenn Kilikiában. Az egyik Zejtun (ma Szulejmanli), az Anti-Taurusz hegység szívében. Saját önkormányzatuk volt, amelynek élén a négy jelentős család egyikéből kikerülő vezető a paron vagy baron állt. Évi ötezer piasztert fizettek a szultánnak. Ez a rendszer egészen 1862-ig állt fenn.

A másik terület Hadzsin (ma Saimbejli) volt Kilikia északi részén, amely szintén privilégiumokkal rendelkezett a XVIII. század második feléig. Kilikiától kicsit északra, de már Kappadókiaiban, Tomarza örmény lakossága szintén élvezett korlátozott autonómiát 1908-ig.

A XIX. század végén az Abdul Hamid szultán vezette Törökország hivatalos ideológiája a pán-islamizmus lett. Abban bízták, hogy a birodalom elégedetlenkedő muszlim népeit így kordában tudják tartani. A nyugtalanság levezetésére a keresztény örményeket, mintegy biztonsági szelepként használták. A kormány pogromokat szervezett az örmények ellen. 1895-től több kisázsiai városban, így Kilikiában is előfordultak tömeges gyilkosságok, ahol a nőket, az öregeket és a gyermekeket sem kímélte a felheccelt csőcselék.

1908-ban a török tisztikar egy része az úgynevezett ifjútörökök ragadták magukhoz a hatalmat. Az ifjútörök forradalom csaknem vérontás nélkül győzött. Országszerte tüntetéseket szerveztek a szabadság és egyenlőség nevében. Megindult a barátkozás a muszlimok és nem

muszlimok között. Ez a hangulat azonban nem tartott sokáig. Formálisan a szultáni alattvalók egyenlők voltak, de valójában a nemzeti kisebbségek asszimilációjára törekedtek. Később uralkodó ideológiájukká vált a faji alapokra épülő pántürk „gondolat”. Azt hirdették, hogy a Boszporusztól az Altájig minden török nyelvű népet egyesíteni kell. Az ifjútörökök egyre inkább kezdtek ellenségesen tekinteni a birodalom nem török kisebbségeire, keresztényekre és muszlimokra egyaránt. 1909-ben ismét véres pogromok robbantak ki az örmények ellen. A kilikiai Adanában és Dörtyolban több mint harminc ezren estek áldozatul.

Az első világháború kitérője után Kelet-Anatóliában súlyos harcokat vívtak az orosz és a török csapatok. Az ifjútörök kormányzat az örményeket árulóknak, az antant ötödik hadoszlopának tekintette, ezért elrendelte az anatóliai örmények kitelepítését Szíria keleti részébe. A véres pogromokkal kísért akciónak - joggal nevezhetjük népiirtásnak másfél millióan estek áldozatul. Volt néhány ellenállási góc, amely nem teljesítette a deportálási parancsot. A leghíresebb a Musza Dagh hősiességének védelme. Kilikia és Szíria határvidékén hat örmény falu lakossága elsáncolta magát a Musza Daghon (magyarul Mózes-hegy), és ötvenhárom napon át a török katonaság több rohamát is visszaverték. Élelmiszer és lőszeranyagok azonban kezdtek kimerülni, és csak a tenger felől remélhettek segítséget, ezért a hegyoldalra jól láthatóan kirakták kövekből, hogy „keresztények veszélyben”. 1915. szeptember 5-én a Guichén francia hadihajó a part mentén haladt és észrevette őket. Ekkor az egyik örmény úszva elérte a hajót és átadott a kapitánynak egy fémdobozt, amelyben egy segélykérő levél volt, különböző nyelveken. Szeptember 14-én a francia Jeanne D'Arc gőzhajó - angol hadihajók kíséretében - megjelent és fedélzetére vette az örményeket.

A Musza Dagh-i ellenállás híre elterjedt a világban, bizonyítva az örmények szabadságszeretétét. Ezt örökítette meg Franz Werfel osztrák író A Musza Dagh negyven napja című regényében. Sajnos a fasiszmus születésének időszakában a világ nem értette meg a regény üzenetét.

1915 októberében a Kilikiához közeli Urfa (ma Sanliurfa, egykor Edessza) örmény lakossága sem engedelmeskedett a deportálási parancsok ellen. A török kormány reguláris csapatokat küldött ellenük, de csak huszonöt napi véres harc árán sikerült levérni a felkelést.

1916-ban Anglia és Franciaország aláírt egy titkos megállapodást, mely szerint a háború után Kilikia francia ellenőrzés alá kerül. A két antant hatalom megígérte az örmény emigráns vezetőknek, hogy politikai jogokat adnak az örmény lakosságnak, ha önkénteseik az antant oldalán harcolnak Törökország ellen. A kilikiai városokban helyőrségeket létesíthetnek, és ezek alapjaivá válhatnak egy örmény autonómiának. Sok fiatal örmény, akik megszöktek a török hadseregből, száműzetésben voltak, vagy elmenekültek a pogromok elől, csatlakozott a francia hadsereghez, ahol létrehozták az örmény - hivatalos néven - Orientál légiót. Az önkéntesek meg akarták bosszulni a rengeteg ártatlan áldozatot, ezért halálmegvető bátorsággal küzdöttek.

A háború Törökország vereségével végződött. A Sevres-i béke-megállapodás szerint a török csapatok elhagyták Kilikiát, és a terület francia ellenőrzés alá került. Az elmenekült örmények, az Eufrátesz menti haláltáborok túlélői, visszatértek Kilikiába, reménykedve, hogy új életet kezdhetnek.

A törökök azonban felrúgták a Sevresi megállapodást, és ismét támadásba lendültek. A határozatlan francia kormányzás, és az itt állomásozó csapataik gyengesége miatt a törökök ismét hatalmukba kerítették Kilikiát. Az örmények azonban nem adták fel harc nélkül hazájukat.

A legerősebb ellenállás északon, Hadzsiban (ma Saimbejli) bontakozott ki. Védelmi parancsokságot alakítottak. Felszerelésük azonban gyenge volt. Ezerkétszáz férfira mindössze négyszázharminckét puska jutott. Lőszerből és élelmiszerből is hiányt szenvedtek. Ennek ellenére nyolc hónapig feltartóztatták a túlerőben lévő ellenséget. A francia katonai vezetők kétszínű politikát folytattak. Segítséget ígértek, de ezt nem tartották be, sőt, mivel Kilikiáról

már lemondtak, tájékoztatták a törököket az örmény védelmi tervekről. Végül Saim bej török parancsnok csapatai, tüzérségi támogatással lerombolták és felégették Hadzsint. Mindössze háromszáznyolcvan örmény tudott elmenekülni. Kilikia más városaiban is harcok folytak. Antep (ma Gaziantep) városa 1920. április elsejétől háromszáztizennégy napig állt ellen a török csapatoknak. Marasht (ma Karahmanmarash) huszonegy napos csatában foglalták el a támadók. Itt tizenegyezer örményt mészároltak le. A túlélők elhagyták Kilikiát. A legtöbbjük Szíriában és Libanonban talált menedéket. Alexandretta és Antiochia vidéke, ahol a Musza Dagh is található, francia Szíriához került. 1939-ben a II. világháború előestéjén a török kormány nyomására a franciák átadták a területet Törökországnak. Ekkor ismét csaknem húszezer örménynek kellett elhagynia szülőföldjét.

A mai Kilikiában, az egykori büszke királyságban, talán csak néhány ezer örmény él - Alexandrettában és a környező városokban. A Musza Dagh egyik falva, Vakef ma is 130 örménynek ad otthont.

A kilikiai örménységet napjainkban a Kilikiai Örmény Apostoli Egyház feje, a katolikosz képviseli. Az Örmény Apostoli Egyháznak két katolikosza van, az ecsmiadzini és a kilikiai. Ez utóbbinak a székhelye jelenleg a libanoni Anteliaszban található. Kilikia tulajdonképpen Libanonban született újjá. A mintegy 260 ezer örménynek iskoláik, templomaik, újságjaik vannak itt. Gazdasági szerepük is jelentős az országban. Az Örmény Katolikus Egyház és az Örmény Evangélikus Egyház vezetőjének is itt van a székhelye. A diaszpóra legjelentősebb központja.

A kilikiai állam létrejöttkor a Örmény Apostoli Egyháznak egy katolikosza volt. 1147-től 1293-ig Hromkla várában élt az Eufrátesz partján, Kilikia keleti határvidékén. Miután a mamelukok elfoglalták Hromklát, az egyházfő Sziszbe, a fővárosba költözött. 1375-ben megszűnt az örmény államiség, de a katolikosz továbbra is Sziszben maradt.

A XV. században Nagy-Örményország területén viszonylagos béke volt, és az itteni örmények igényelték, hogy a katolikosz költözzön vissza Ecsmiadzinba. A sziszi egyházfő nem akarta elhagyni Kilikiát, mivel ekkor még nagyszámú örmény élt itt, de kijelentette, hogy nem ellenzi az ecsmiadzini katolikosz választást. 1441-től két független egyházi vezetője van az örményeknek. Öt évszázadon át többnyire harmonikus volt az együttműködés a két központ között. A török szultánok nem a kilikiai katolikoszt, hanem inkább a konstantinápolyi örmény pátriárkát ismerték el az örménység képviselőjének.

Az első világháború után II. Sahag Kabaian katolikosz osztozott népe sorsában, és 1921-ban elhagyta Sziszt. 1929-ig a szíriai és libanoni örmény közösségeket látogatta. 1929-ban a libanoni Anteliaszban egy örmény árvaházban alakította ki székhelyét. Az árvaház mellett templom, hivatali helységek, szeminárium és nyomda is épült. II. Sahag Kabaian katolikosz 1939-ben 90 éves korában halt meg. Utódai tovább fejlesztették Anteliászt. Vendégprofesszorokat hívtak a szemináriumba tanítani, az itt képzett papokat pedig a világ különböző országaiban lévő örmény plébániákra küldték. A területi illetékesség időközben vitákat váltott ki Anteliasz és Ecsmiadzin között, de ezek a problémák mára rendeződtek. 1983-ban II. Karekin Sarkissian Kessabtsi lett a katolikosz, akit 1995-ben I. Karekin néven ecsmiadzini katolikosznak választottak. Anteliaszban az utóda, I. Aram Keshishian jelenleg is a Kilikiai Egyház élén áll.

Libanon és Szíria arab népe befogadta a kilikiai menekülteket. Az örmény kultúra új központjai jöttek létre Bejrútban, Aleppóban és Damaszkuszban. Szíria északi részén, mintegy Kilikia legdélibb nyúlványaként, néhány száz méterre a török határtól ma is létezik egy örmény város, Kessab (itt született II. Karekin Sarkissian Kessabtsi katolikosz), amely kicsiben őrzi a kilikiai örmény világot. Ennek a világnak a továbbélését jelképezi Andzsár városa is a libanoni Beekavölgyben. Ezt a települést a Musza Dagh-i örmény falvak menekültjei alapították és a város kerületeit az egykori falvaikról nevezték el.

*****

Az örmény esküvő üzenete - augusztus

A házassági szándék ünnepélyes kinyilvánítása után a pap imája így kezdődik:

„Maradjatok hűségesek ahhoz, amit most megígértetek, és fogadjátok el, hogy Isten lesz a ti védelmezőtök mindenben...”

Majd az ima után egy intelem:

„Azok körében van az Isten, akik nem hagyják el Őt, Isten mindig segíteni fog titeket.”

Énekkal folytatódik a szertartás:

„Örvendezz ó anyaszentegyház, mert Krisztus Király az égben megkoronázott az Ő Szent Keresztjével, és felékesítette falaidat a dicsőség fényével.”

Nagy esemény hát egy esküvő az egyház életében is, méltó, hogy szóljon a bibliai ige a házasság fontosságáról.

Dr. Sasvári László

*****

Kiegészítés

Kátai Mihály Munkácsy-díjas festőművész

Képek-ékszerképek c. kiállításának

2004. május 25-én elhangzott megnyitó-beszédéhez

1985-ben a Művelődésügyi Minisztérium ösztöndíjjal Rómába küldött. Munkaprogramom az etruszk jelképek kutatása és továbbélésük az egyházművészetben volt. Ezzel hivatalosan is etruszk-kutatónak ismertek el. Ez nem kapott elég hangsúlyt munkásságom ismertetésénél.

Az etruszk eredetű jelképrendszert a tudomány rómainak nevezi, legalábbis a továbbélő formáit, elhallgatva, hogy ezen jelképek a római pogány, és a római katolikus használatban eredeti értelmüket megtartották, tehát tudatos továbbélésről van szó. Miután a görög kultúra ugyanúgy átvette ezeket, - bár náluk e jelképek köre tágabb és változatosabb volt -, a mai görögkeleti vallások, így a bizánci és örökösei ma is éltetik. Fölvetődik a kérdés, hogy az ógörög és a római műveltség mögött élő etruszk őshagyomány nem tágabbkörű-e, mint a hivatalos tudomány etruszk „fiókja”. Mindenesetre a nagy istennő Hekaté földi megnyilvánulása Szküllá, a kalábriai Tyrren-tenger öre görög nevén Tyrszénisz (etruszk nő) ezen területet, Dél-Itáliát is etruszknak jelzi. Így egész Dél-Itália - Magna Grecia etruszk időben. Kutatásaim az Égei tengeri népek kultúrkörét: Kréta, Mykéne, Közel-Kelet, Egyiptomot is beleértve, érintették.

Megállapítottam, hogy jelképrendszerükben nagy hasonlóság és elenyésző különbség jellemzi a szűkebb Etruriával. Mario Alinei olasz professzor előadása a magyarok VI. Világtalálkozóján engem igazolt, mert a tengeri népeket ő is egy etnikumnak tartja. A professzor i. e. III-II. évezredek közötti időpontban ezt a népeiséget Kárpát-medencei őshazájából vélte kiáradni. Ezen népek nyelvét ő, mint nyelvész a magyar nyelv ősi változatának tekinti és bizonyítja, hogy nyomaik föllelhetők Közel-Kelettől Mezopotámiáig, természetesen a Kaukázust is beleértve. Erről a kiterjedt kultúráról tanúskodnak a pannóniai „provinciális rómainak” nevezett figurális domborművek, melyek ikonográfiájukban, arányaikban megegyeznek az etruszk múzeumok „primitív rómainak” nevezett munkáival.

Népi építészetünk klasszicizáló alkotásai is etruszk arányrendszert mutatnak, semmi közülük a mintaképüknek nevezett valóban klasszicista újkori palotákhoz. Tudunk arról is, hogy az etruszk számrovás az 1945 előtti időkben hivatalosan is használt alföldi paraszti számrovással azonos.

A 896-os állítólagos honfoglalók idejében az etruszk kultúra már rég a múlté. Valakik őrzik

mégis az őshagyományt, és ezek a Kárpát-medence őslakosai...
A Vértesszőlősi előember bennünk élő leszármazottai.

Kátai Mihály

*****

Enyedi Sándor

Örmények a magyar színjátszásban

1. rész

I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem 1672-ben, az őshazából való hosszú vándorlás után megengedte az örmények letelepedését Erdélyben. Gyergyószentmiklós, Beszterce, Görgényszentimre, Ebesfalva (ma: Erzsébetváros) voltak azok az első települések, ahol nagyobb számban kaptak megtelepülési engedélyt. 1700. május 15-i dátummal ellátott szabadalomlevelében a fejedelmi gondviselés lehetővé tette, hogy, saját városuk alapkövét lerakhassák; így lett Armenopolis - azaz Szamosújvár - az erdélyi örmények központja. Erdély gazdasági, társadalmi és kulturális életébe fokozatosan bekapcsolódva idővel elmagyarosodtak, s a magyar művelődés fontos képviselőivé váltak, de örmény származástudatukat mai napig megtartották.

A hivatásos magyar színjátszás a 18. század utolsó évtizedében jött létre, előbb a rövid életű pestbudai (1790-1795), majd az erdélyi első magyar hivatásos színtársulat megalakulása (1792. december) lerakta a magyar színészet történetének az alapjait. S bár az első évek eseményeinek a teljes feltérképezése a források hiánya miatt mindmáig nem történhetett meg, azt azonban tudjuk, hogy a színház „koholói” között már az első években is van örmény származású ifjú. A szamosújvári születésű *Gorove László* (1780-1839) kolozsvári diákként diáktársaival előadta *Kotzebue Embergnyűlölés és megbánás c.* darabját. A krónika sajnos hiányos: nem tudjuk bizonyosan, hogy műkedvelő diákelőadásról van-e szó, vagy a színtársulattal való együttműködésről, netán balsikerű színházalapítási kísérletről. Az ifjú tanulmányait tovább folytatta Pesten, s így egy időre elszakadt az erdélyi magyar színészet viszontagságos mindennapjaitól.

Az 1794-1795. évi erdélyi országgyűlés a színház állandósításának sikerét egy színházépület felállításában látta, mert éveken keresztül a nem teljesen színházi célokot kiszolgáló játszóhely kibérlése évente hatszáz rénus forintot emésztett fel. A színházi bizottság egy felhívást bocsátott ki Erdély rendjeihez, polgáraihoz, városaihoz. A gyűjtés váltakozó eredménnyel több éven át folyt, Szamosújvár városa ezer forint támogatást szavazott meg 1805-ben, amelynek végrehajtását a Gubernium szigorú feltételekhez kötötte, az ezer forint befizetése előtt követelte Szamosújvár valamennyi adósságának a megszüntetését, s így a város a vállalt kötelezettségét még 1807-ben sem tudta teljesíteni. Időközben Gorove László visszatért szülővárosába, és 1806-ban Budán megjelentette első saját drámáját, a *Jetid és Hábá, avagy a féltés és meghasonlás c.* öt felvonásos szomorújátékát. Vele jelentkezik az első örmény származású író drámairodalmunkban, s ez még akkor is igaz, ha inkább adoptálásról beszélhetünk, mint eredeti műről: a magyar játékszínre való alkalmazás (Weidmann után) lehetett a munka fő erénye. A kolozsvári színház 1807 januárjában műsorra is tűzte, s az előadás meglepően kedvező méltatást kapott *a Hazai és Külföldi Tudósításokban*. A január 13-án Kolozsvárról küldött tudósításban így írtak: „*A Darab minden Nézőknek; de legfőképen az olvasottabbaknak felette megtetszett /.../ A főbb rendű nézők magok meglepedéseket avval jelentették ki, hogy több hasonló daraboknak készítésére serkentették a Szerzőt, mellyet ő meg is ígért. Az érdemes kalmár érzékenyjátékja a Szerzőnek nem soká a sajtó alá jön. Ez nemzeti, s így Magyar történet léssen.*” A „*napkeleti történetet*” tárgyoló drámában például Kotsi Patkó Jánosné Fejér Rozália a Kalifa hitvesét „*hasonlíthatatlanul*” játszotta. „*A Director, és fő játzó Kotsi Ur a*

Kalifának rolléjában szokása szerént igen alkalmasan játszott /... /". S talán nem véletlen, hogy „a Szerző, a ki jelen volt Kolosvárt az előadáskor, meg volt a játzó személyeknek igyekezetökkel elégedve. /.../ Kiki megelevedve hagyta oda a Jádzó Színt” - jelentette az említett lap 1807. február 14-én megjelent 18. száma.

A darabot a 1808. augusztus 17-én és 1811. március 11-én is előadták az erdélyiek. Még két dráma került ki *Gorove* tolla alól; mindkettő 1807-ben jelent meg: *A jegyesek Carthágóban vagy a nagy Scipio* és - a már említett - *Az érdeemes kalmár*. Előadásukról azonban nincs tudomásunk. Az érdeemes kalmár - ahogyan Bayer József tanulmánya (Egyetemes Philológiai Közlöny, 1889. 369-375.) bebizonyította - tekinthető az első magyar iránydrámának. Az első örmény-magyar drámaíró *Gorove László* volt, s talán ha rendelkezniék a kolozsvári színészek teljes kezdeti színlapanyagával, az is kiderülhetne, hogy 1796. évi fellépése nem tekinthető egyszeri alkalomnak, noha tartós színész-foglakozásnak sem.

Hivatásos örmény-magyar színészek

Az örmények beilleszkedése a magyar szellemi életbe elkerülhetlenné tette a színész megjelenését az örménység soraiban. Erre a reformkor nyújtott kedvező körülményeket. Több mint két évtizeden át lehetett aktív színész az az *Eránosz József*, akinek életrajzi adatait sajnos nem ismerjük, de akinek alakját többen megörökítették emlékezéseikben. Színpadi pályájának legtöbb fellépését az 1832-től megjelenő *Regélő* melléklapja a *Honművész* őrizte meg az utókornak. A lap 1841-ig jelent meg. Ezekben az években lehetett *Eránosz* virágkora. Alakját a *Honművész* így örökítette meg: „*Külseje ajánló s magos termeténél fogva szemre minden hősi szerepek vitelére alkalmas. (...)Mély vastag hangja is ajánlják a fent mondott szerepekben, hol az hevesebb s férfias indulatok kifejezésére szükséges.*” Furcsa, hogy *Eránosz József*, egykori erzsébetvárosi polgár, hosszabb vándorutakra nem vállalkozott. Erdély és Kárpátalja volt a fő működési területe. Kolozsvár ritkán láthatta, Marosvásárhely, Nagybánya, Szatmár, Erzsébetváros, Zilah, Munkács, Beregszász, s főleg Szamosújvár annál gyakrabban. Melyek voltak legfontosabb szerepei? *Ferdinánd Schiller Ármány és szerelem c.* drámájában; *Moór Károly a Haramiakban*, vagyis ahogy *Schiller* művét ekkoriban játszották: a *Moór Károlyban*; *Macduff, skóciai nemes Shakespeare Macbethjében*; *Birch-Pfeiffer Szapáry Péter c.* művének címszerepe - s folytathatnánk a sort. Feltűnő azonban, hogy *Eránosz* egytől egyig *Pergő Celesztin* szerepeit játszotta. (*Pergő Celesztin* ekkor kolozsvári színész; noha az 1830-as évek közepére - ahogyan ezt több helyen könyörtelenül szóvá is teszik - felette is eljár az idő...)

Eránosz József feleségével, *Jeremiás Karolinnal* (1805-1890) együtt járják szorgalmasan Erdélyt, hol egy-egy közép nagyságú társulat tagjaként, hol úgy, hogy ők vezetnek társulatot.

Eránosz és *Pergő* ritkán találkoztak; *Fejér Károly* 1833 őszén rendezett nagybányai vendégjátéka idején mégis megesett. *Eránosz* itt is *Moór Károlyban* mutatkozott be, de különösen nagyszerű *Guelfo* volt *Pergő Celesztin Testvérgyilkos* című drámájában. „*Jobban előadni lehetetlennek látszott*” - írta a krónika, s a két színész között megkötötték a béke. *Pergő Celesztin* (1784-1858) nehezen törődött bele, hogy minden pálya véget ér egyszer, *Eránosz* viszont 1849 után olykor-olykor kiségitőképpen, némi díjazás fejében, beírta statisztá szereppel. *Molnár György* (Világostól Világosig c. művében) megírta, hogy Erdélyben mindössze három színtársulat működhetett; *Pósa Mihályéban* még jelen volt az előbbi színészet karakterhőse. Az örmény közönség most is bálványozta. „*Még 1851-ben is emlegették hátgerincet borsóztató erőteljes játékát, melyet az újabb kori színészek, kivált az örmények között, nem bírtak feledetni.*”

Molnár a Brassóba tartó színészek szamosújvári, erzsébetvárosi közönségéről így emlékezett meg:

„*E két tisztán örmény kis város közönsége sem maradt hátrább a többi városok*

közönségétől, s különösen a komoly drámákat kegyelte. Az örmény fajnak kiváló szép tulajdonsága a színiélvezetek mezején a komolyabb drámák kedvelése és ezt még az aranyok pöngetése, s váltók leszámítolásának száraz mohó foglalkozása közt is csaknem áhitattal gyakorolja! A milliomos Korbuly például ma is komoly drámákban tud leginkább gyönyörködni és feszült figyelemmel végignézi s bizony jobban megtudja kritizálni is (mint sok kritikus)... "

(Folytatjuk)

*****

Emlékezzünk!

Mányó József Krikorisz (Hovszep Krikorisz Manian), OMech Vind (Szakállasfalu - Erdély, 1907. ápr. 2 - Bécs, 1994. aug. 13.). A szamosújvári árvaházban nevelkedett, 10 éves korában került a bécsi mechitarista rendházba. 1929 aug.11: a lemergi örmény katolikus érsek szentelte fel. Kb. 12 nyelven beszélt. 1933-71: a mechitaristák isztambuli iskolájában hitoktató és nyelvoktató, az ottani templomban igen népszerűek voltak homiliái, májusi ájtatosságaira az apostoli örmények is sokan eljártak. Bécsi főapát: 1971 júl. 22-1992 júl. 13. Idős kora ellenére nyaranta végigjárta az amerikai örmény közösségeket és 1988-91 között az elárult Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség vezetését is vállalta, itt a vasárnapi szentmiséket gyakran megtartotta. Bibliával látta el az ide menekült örmény gyermekeket az 1988-as földrengés idején. A 90-es években még a Bazilika előtti Szent Jobb körmenetre is ellátogatott.

(Ararát, 1996/17, 6 - Interjú (Rapcsányi): Kossuth rádió, 1990 márc.16, 20.30)

Dr. Szám László

*****

Örmény Katolikus Egyházunk hírei

Rövidesen befejeződik a 2002-ben megindított közgyűteményi eljárás részét képező leltározás a Budapest XI. Orlay u. 6. szám alatti Budapesti Örmény Katolikus Lelkészségen, amelyet csak ez év telén tudtak elkezdni Vahan Hovagimian korábbi plébános akadályozása miatt. A plébánia, múzeum, könyvtár és levéltár, valamint a templom műtárgy együttese végre védetség alá kerül, és reméljük, hogy a múzeum látogathatóvá válik.

Az új örmény katolikus plébános kinevezése folyamatban van.

Itt az idő, hogy rendezzük örmény katolikus - örmény gyökerű római katolikus közösségünk egyházi szervezeti kereteit. Fel kell készülnünk arra, hogy mielőbb egyházközi választásokat lehessen tartani, egyháztanácsot alakítani. Mielőbb ki kell eszközölni, hogy ideiglenes gondnokság kerüljön kinevezésre az új plébános segítésére, a törvényes működés feltételeinek megteremtésére.

Várjuk közösségünk azon tagjainak jelentkezését, akik vállalnának akár az ideiglenes gondnokságban, akár az egyháztanácsban képviselő-jelöltséget. Természetesen bármelyik tisztségre csupán ajánlásokat fogadunk el, a döntést majd a közösség szavazatával fogja meghozni, végül a főegyházmegye jóváhagyani.

Tisztségre csak az jelöltetheti magát, illetve csak az jelölhető, aki örmény katolikus, vagy római katolikus keresztségét keresztlevel másolattal igazolja, örmény gyökereit valószínűsíti, rövid életrajzát mellékeli és két személy támogató nyilatkozatát csatolja. A jelentkezést és a mellékleteket zárt levélben kérjük eljuttatni az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 1251 Budapest Pf. 70. címére. A borítékra kérjük ráírni a címzett alá: „Egyházi bizottságnak”. A jelentkezéseket bizalmasan kezeljük, azt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület erre a célra létrehozott Egyházi bizottsága zárt ülésben fogja felbontani

és javaslatával együtt az egyház felé továbbítani.

Ezzel egyidejűleg szeretnénk összeállítani az egyházközség választóinak névjegyzékét, amelyre való feliratkozás feltételei ugyancsak az örmény katolikus, vagy római katolikus keresztlevél másolata, valamint az örmény gyökerek igazolása. Nemcsak a mielőbbi választások indokolják a névjegyzék összeállítását, hanem a plébánia fenntartásához elengedhetetlenül szükséges egyházi hozzájárulás beszédésének szükségessége is. Csak ilyen feltételek mellett remélhetjük egyházi közösségünk törvényes működtetését, hitéletünk, közösségi életünk megújítását.

2004. augusztus 31. napjáig várjuk a jelentkezéseket a képviselőjelölésre. Az egyházközség választói jegyzékébe folyamatosan lehet jelentkezni a választásokig, amelyről időben felhívást teszünk közzé a füzetek hasábjain.

Budapest 2004. június 4.

*Dr. Issekutz Sarolta elnök
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*

*****

Örmények ünnepe Szamosújváron

Valósággal ellepték az örmények hét végén Szamosújvárt. A hagyományos Világosító Szent Gergely Ünnepe több százan gyűltek össze az ország különböző részeiről, de Magyarországról, Észak-Amerikából és Kanadából is érkeztek jeles vendégek. Budapestről két küldöttség: az Örmények Szövetsége és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviseltette magát. Amint azt *dr. Jakubinyi György* apostoli kormányzó is kiemelte a szentmise előtt „e jelentős esemény a szamosújvári örménység legnagyobb ünnepe, amely minden esztendőben hazahívja híveit”. A főtéri székesegyházban megtartott szentmisén több százan jelentek meg, köztük említhető *Varujan Vosganian*, a romániai örmények elnöke, *Drágan Ovidiu*, Szamosújvár frissen választott polgármestere, *Moldovan Kristóf* a Magyarországi Országos Örmény Önkormányzat részéről, illetve *dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke. Mindnyájan törzsvendégeknek számítanak Szamosújvár örmény közösségének legnagyobb ünnepén. Számos erdélyi örmény mellett népes bukaresti küldöttség is jelen volt a rendezvényen. A szentmisét *Puskás Attila* gyergyószentmiklósi lelkész celebrálta, méghozzá örmény nyelven; Igehirdetésében a szeretet fontosságára tért ki, kiemelve a jó pásztor feladatát, aki a nyája megtartásában látja az összefogás célját. Hasonlóképpen utalt Világosító Szent Gergely életútjára, személyes példájára, amivel fényt és megújulást hozott az örmény nép számára, azaz „a sötétségből Krisztus világosságába vezetett”. Nem véletlen, hogy az utókor mai napig hálás e jeles egyházi személyiségnek. Az örmények világszerte, így Szamosújváron is büszkeséggel ünneplik. Mert Világosító Szent Gergely búcsúja ünnep a javából minden esztendőben. A templomi szertartás keretében újra alkalmunk volt megcsodálni a helyi örmény székesegyház kórusát, amelynek tagjai ezúttal is kitettek magukért. Az örmény saragánokat csak ők tudják magas szinten előadni, erről újból meggyőződünk. Ezúttal is élvezhettük *Kirkósa Júlia* csodálatos hangját, aki áldozás ideje alatt kápráztatta el a hallgatóságot. Ő minden esztendőben jelen van a szamosújvári találkozón. *Fuchs Ferenc* Bach-orgonaművet adott elő.

Az ünnepi szertartás végén *Szakács Endre* plébános megköszönte a vendégek jelenlétét és meghívta a templomban levő híveket a Téka házban megnyílt örmény kódexművészet bemutató kiállításra, amelyet a Magyarörmények Romániai Szövetsége és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezett. A kiállított anyag jelentőségéről *dr. Issekutz Sarolta*, az egyesület elnöke beszélt. A szamosújvári rendezvénysorozat jól sikerült szeretetvendégséggel ért véget, ahol az asztalról ezúttal sem hiányzott a hagyományos

angadzsabur leves, amelyet csak az ügyes kezű örmény háziasszonyok tudnak készíteni. Ők ezúttal is jelesre vizsgáztak, mint ahogyan a 2004-es Világosító Szent Gergely ünnep is emlékezetes esemény marad a régi Armenepolis életében.

Erkedi Csaba
Szabadság 2004. 06.28.

*****

Helyreigazítás

A Szabadság 2004. június 28-i számában *Erkedi Csaba Örmények ünnepe Szamosújváron c.* cikkében több olyan téves információ található, amely miatt szükséges annak helyreigazítása.

Budapestről két küldöttség részvételét említi meg a cikk, azt is tévesen. Budapestről az Országos Örmény Önkormányzatot az erdélyi örmény alelnök *Szongoth Gábor* képviselte, a Fővárosi Örmény Önkormányzat 4 tagú delegációját *dr. Issekutz Sarolta* elnök vezette, aki egyúttal az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökeként is jelen volt. A szentmisét *Puskás Attila* örmény katolikus vikárius, érseki helynök úr celebrálta, aki Erdély-szerte egyetlenként, örmény katolikus rítus szerint, részben örmény nyelven celebrálta a Világosító Szent Gergely napi búcsú ünnepi szentmiséjét. Puskás Attila egyúttal Gyergyószentmiklóson az örmény katolikus plébános.

A cikkben említett neves személyiségek között szerepeltetett Moldován Kristóf nem tagja a Magyarországi Országos Örmény Önkormányzatnak, de egyik örmény önkormányzatnak sem és nem is örmény katolikus, hanem a Magyarországi Örmény Egyház egyik alapítója és vezetője, amely szervezet éppen a magyarországi örmény katolikusok ellen alakult és lépett fel. Ezért elgondolkodtató a kiemelt vendégek közötti szerepeltetése.

Nem vitatva, sőt megerősítve a Szamosújvári Örmény Katolikus Egyházi Kórus szereplésének igen magas színvonalát, amely a búcsú méltóságát és élményét emelte, meg kell jegyezni, hogy a búcsún a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyházi Kórus is résztvett, akik most ugyan nem énekelhettek, de hosszú évek óta kiemelkedő teljesítményt nyújtanak a rendszeres örmény katolikus szentmiséken Gyergyószentmiklóson, kórusversenyeken díjakat nyertek, többször Budapesten is vendégszerepeltek igen nagy sikerrel az erdélyi örmények örmény katolikus rendezvényein.

A TÉKA házban megnyílt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által rendezett *A XIII.-XIV. század örmény kódexművészete c.* vándorkiállítás, amelynek anyagát az egyesület adományként átadta Puskás Attila gyergyószentmiklósi örmény katolikus plébánosnak Erdély-szerte történő vándorkiállítások szervezése céljából. Ezen alkalomból a búcsún résztvevők egy 1318-ból származó színes örmény kódexlap másolatot kaptak emlékül ugyancsak az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettől ajándékba.

Meg kell említeni, hogy *Sáska Jenő* örmény katolikus plébános halála óta az első olyan búcsú zajlott le Szamosújváron, amely a magyar anyanyelvű örmény katolikusok számára teljes átélést, lelki és fizikai együttlétet biztosított Puskás Attila örmény katolikus vikárius Úrnak köszönhetően, mert magyar nyelven értettük és örmény nyelven éreztük a liturgiát, az örmény saragánok és magyar egyházi énekek kíséretében, különösen Puskás Attila gyönyörű énekhangjának köszönhetően. Köszönjük e felemelő búcsú élményét elsősorban Puskás Attila örmény katolikus vikárius Úrnak és természetesen a szamosújvári rendezőknek.

Issekutz Sarolta
elnök Fővárosi Örmény Önkormányzat,
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

*****

Az európai emigráció

2. rész

A magyar szabadságharc küzdelmei, amely a Világszabadság jelszavát tűzte zászlajára, elbuktak a két akkori nagyhatalom, a Habsburg és az orosz cári katonai fölény nyomasztó hatására.

Czetz János a fegyverletétel után sem adja fel a reményt. Elkerüli az aradi 13 szomorú sorsát, sebesülten bujkálva, csak „in efiigie”, vagyis névileg akasztották fel. Baráti segítséggel, kalandos utakon, 1850 tavaszán Hamburgba érkezik, ahol kiadják német nyelven az erdélyi hadjáratról szóló jegyzeteit. A „*Bem's Feldzug in Siebenbürgen in den Jahren 1848 und 1849*” című munka elsőként jelenik meg a szabadságharcról írott művek közül. A kiegyezés után, 1868-ban magyar fordításban is megjelent, mint hiteles írás az erdélyi harci eseményekről.

Hat éve sincs, hogy *A magyar hadnyelvtan* megjelent az ifjú katonatiszt tollából, s íme már forradalmi hitvallású tábornokként írja le Bem erdélyi hadműveleteit. A hadtörténeti munka e sorokkal végződik: „A nép ereje töretlen, s ha az égen ismét pirkadni kezd a hajnal, az első kakasszóra bosszúálló seregek nőnek ki az anyaföldből, mert az ellenség sárkányfogakat vetett belé. S akkor a szabadság harcosai széttapossák a századokon át imádott bálványokat:”

Ez a könyv nemcsak a katonai emigráció töretlen cselekvéskészségének, hanem a nemzetközi rokonszenvnek is bizonyítéka. Európa a magyar forradalomról beszél. A császáriak bosszúműveit, az undorító kivégzéseket, megtorlásokat az egész művelt világ elítéli.

Az osztrák titkosrendőrség zaklatására Hamburgból 1850 nyarán Párizsba utazott, ahol csatlakozott a gróf Teleki László által vezetett emigrációs bizottságba. Rövidesen a párizsi magyar emigráció egyik legtevékenyebb, meghatározó alakja lett. Feladata a hadfelszerelés beszerzése, illetve a kiképzési szabályok kidolgozása volt. Miután 1852-ig a szervezkedést az osztrák hatalom felszámolta, nem volt kinek fegyvert szerezni. 1853-ban újra reménykedhettek az emigránsok. Török- és Oroszország között hadiállapot keletkezett. A nyugati nagyhatalmak nyíltan Törökországot támogatták. Lehetőség nyílt, hogy egy magyar légiót állítsanak fel. Klapka tábornok Isztambulba utazott s vele tartott Czetz, akit a légió parancsnokának jelölték. Az osztrák hadba lépés elmaradása miatt ez a terv is kútbaesett.

Franciaországba visszatérő Czetz anyagi nehézségek miatt vasúti építkezéseknél mérnöki állást vállal. Részt vesz a Mont-Cenis-i vasút tervezésében és az alpesi hegyvidéki alagutak munkálataiban. A maga idejében igazi világszenzációt jelentő műszaki vállalkozásban, amely először vezetett át vasútvonalat az Alpok gerincén, rövid ideig Czetz is részt vesz.

Ezidőben ismerkedett meg Langdele asszony családjával, akinek kíséretével több utazást tesz Spanyolországba. Egy ilyen utazás alkalmával találkozik Sevillában Juan Manuel Ortiz de Rosas spanyol generális unokahúgával, a szépséges Basilia kisasszonnyal, akit később feleségül vesz.

A francia-osztrák-olasz háború alatt Cavour, Kossuth és Klapka kérésére részt vesz az olasz garibaldista hazafiak segítségére toborzott magyar önkéntes brigád haditervének kidolgozásában. Őt nevezték ki a Románia felől Erdélybe törő hadoszlop parancsnokának. A légió fegyverszállító hajója mire Galati-on kikötött, megtörtént a fegyverszünet, így a román-magyar együttműködés esélye is odalett. A Villafranca-i béke keresztülhúzza az emigráció terveit. Czetz végleg feladta reményeit, hogy a nagyhatalmak segítségével a magyar emigráció újra kezdheti a szabadságharcot.

Búcsút vett barátaitól, harcostársaitól és 1859 végén, ifjú feleségével és családjával hajóra szállt, hogy végleg elhagyja Európát. Időközben megszületett kisfiával az új hazába, Argentína földjére lépett. Itt, tehetségét felismerve, fontos feladatokat, megbízatásokat várják

hosszú élete végéig.

Budai Merza Pál

*****

Szent Adalbert díj

Szent Adalbert díjat adományozott *Erdő Péter* bíboros, prímás, Esztergom-Budapesti érsek.

A Szent Adalbert díj nagyméretű *Dávid Katalin* művészettörténésznek adományozta a bíboros az egyház javára végzett tudományos és közéleti tevékenységéért.

Familia, családi keresztény magazin 2004 június

*****

„Jöjj velem Erdélybe, imádott honomba. . . ”

(A Száva család újabb találkozására - Csíkszépvíz, 2004. június 18.)

Kedves Szávák, Kedves Testvérek, Kedves Barátaim!

Dr. Száva Tibor-Sándor legújabb könyvében: SZÉPVÍZI MAGYARÖRMÉNYEK NYOMÁBAN idézi Zakariás Sándor: Erdélyi várregék című népköltészeti gyűjteményének hat sorát. Így szól az a hat sor:

*Jöjj velem Erdélybe, imádott honomba,
Hol összegyűlnek még ma is a fonókba
Asszonyok és lányok, öregek és ifjak,
Az idős nők fonnak, ifjak táncot roznak,
Aztán üldögélnek, régmúltról regélnek
Daliás időkről, hősookról mesélnek.*

Sajnos mára ez az idillikus kép végképp a múlté, de mindenképpen jó dolog hazajönni az imádott honba, hiszen nem az a szülőföld, ahonnan elindultunk, hanem az, ahová visszatérünk.

És ti a Szávák Csíkszépvízre, a szülőföldre találkozni, emlékezni és ünnepelni tértetek haza. 2000. június 11-én, amikor első alkalommal voltam köztetek, meggyőződtem arról, hogy ez a találkozás számotokra valós igény. Így igazán ünnep ez az együttlét. Nagy erdélyi írónk Wass Albert ezeket írja a Titokzatos őzbak című könyvében: „*Megtanultam tisztelni az ünnepeket. Az ünnep Isten ajándéka, más mint a többi nap s arra való, hogy hétköznapi mivoltunkból kivetkőzödve tiszteljük önmagunkban az embert. Sajnálom azokat, akik nem tudnak ünnepelni. Az ünnep önmagunk fölemelése. Tiszta ünnepi ruhában és tiszta ünnepi gondolatokkal lehet csak ünnepelni, felülemelkedve a hétköznapi apró küzdelmeinken. Csak az ünneplőbe öltözött ünneplő ember tudja megérteni annak a kijelentésnek a nagyságát, hogy Isten az embert saját képére teremtette*”. (68. old.)

S aztán amikor ünnepelni nem tudó szüleire tereli a szót, a következőket írja: „*Pedig ha tudtak volna ünnepelni, a karácsonyfa gyertyái mellett az ünnepi gondolatok magasságából meglátták volna az utat, mely már akkor is egyenesen vezetett a reménység felé. De gyászba s ünneptelen hangulatba rejtöztek az idő elől, pedig az idő azért múlt, éppen úgy*”. (69. old.)

Az a tény, hogy a korábbi találkozót is és ezt is az ősök templomában kezdték, csakis azt bizonyítja, hogy tisztában vagytok az ünnep fentebb megfogalmazott értelmével. Ezért is voltam bátor, a holnapi, azaz, az évközi 12. vasárnap szentleckéjét és evangéliumát választani elmélkedésünk alapjául.

Amint hallottuk, Jézus megkérdezte tanítványait: *Kinek tartanak engem az emberek? A* szűkszavú beszámoló is sejteti, hogy roppant kényelmes volt ez a kérdés. Személytelenül és meggyőződés nélkül el lehetett mondani mindazt, ami úgymond benne van a levegőben. A

tanítványok be is sétálnak a csapdába. Szinte hallom, amint egymást túllihegve, mondják: *Van, aki Keresztelő Jánosnak, van aki Illésnek, mások szerint a régi próféták közül támadt fel valaki.*

Jézus mintha nem is figyelne. Ő mást akar tudni. Ő az őt követő, a vele járó tanítványok véleményére kíváncsi. Hangzik is nyomban a kérdés: *Hát ti kinek tartotok engem?* Simon Péter menti meg a csapat becsületét, de Szent Máté evangéliumából azt is tudjuk, hogy nem test és vér nyilatkoztatta ki ezt neki, hanem a mennyei Atya. Így tehát válasza, melyben *az Isten Fölkentjének*, azaz Krisztusnak vallja Jézust, inspirált, sugalmazott válasz. S hogy Péter és társai nehogy azt higgyék, hogy Krisztus megelégszik a szép szavakkal, legyenek azok akár inspiráltak is, nyomban elmondja, hogy neki sokat kell szenvednie. Azt sem rejti véka alá, hogy az őt követők élete sem ünnepi felvonulás, hanem kemény és mindennapos kereszthordozás. Így fejezi be mondandóját: *Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét mindennap, és úgy kövessen engem. Mert aki minden áron meg akarja menteni életét, elveszíti azt. Aki pedig elveszíti életét értem, megmenti azt.*

A szentleckét Pál apostol Galatákhöz írt leveléből olvastuk. Mondandóm szemszögéből fontosnak tartom kiemelni, hogy túl a vérségi, itt és most Száva névvel jelzett köteléken, a keresztség címén is testvérek vagytok. Testvérei Krisztusnak, egymásnak, és annak a nagy családnak, melyet egyháznak nevezünk. Az apostol fontosnak tartja kiemelni azt, hogy *a Jézus Krisztusba vetett hit által mindnyájan Isten fiai és a Krisztuséi vagyunk.* Nos Krisztusnak ebben az ünnepi pillanatban, jogában áll nekünk szegezni a kérdést: *Hát ti kinek tartotok engem?*

Kissé föloldva, így is kérdezhetné: *Mi közöttök van hozzám? Élő személy vagyok-e a számotokra? Jelen vagyok-e hétköznapjaitokban, terveitekben? Van-e egy hely számomra családjaitokban? Családtag vagyok-e nálatok? Én vagyok-e ünnepeitek oka és tartalma? Egyáltalán beengedtek-e életetekbe engem? Képesek vagytok-e értem és velem dolgozni, szeretni, megbocsátani, szolgálni, tervezni, lemondani, az utolsó helyre állni, rejtekben maradni, tudásotokkal, felkészültségetekkel előbbre vinni az emberiség sorsát.*

Clairvauxi Szent Bernát a cisztercita rend alapítójának életrajzában találtam egy érvényét soha el nem veszítő eszme-futtatást. Úgy gondolom, hogy nagyon idetalál. Bernát különbséget tesz az igazi tudomány és a hamis tudomány között. Igazinak tartja azt, amely az ember üdvére szolgál és hamisnak azt, amely kevélyté tesz. Ezeket mondja: *„Vannak, akik csak azért foglalkoznak tudománnyal, hogy tudósok legyenek. Ez üres kíváncsiság. Vannak azután olyanok, akik csak azért törekszenek a tudományok ismeretére, hogy sokat beszéljenek róla az emberek. Ezt szégyenletes hiúságnak tartom. Azután vannak, akik tudásukért pénzt és tiszteletet hajhásznak. Ez rút nyereszkesvágy. Ismét mások azért tanulnak, hogy mások épülésére legyenek. Ez szeretet. Végül olyanok is akadnak, akik azért sajátítanak el ismereteket, hogy önmaguk épülésére legyenek. Ezt okosságának nevezem” (Meier Gábor O.S.B. Szent Bernát élete 80.o1d)*

Kedves Testvéreim - amíg ezeket mondom, mindvégig tudatában vagyok annak, hogy egy nagyon profanizált világban élünk. Kortársaink a világban többé már nem Isten világát látják, hanem az ember világát, az Istentől mentesített világot. És azt is jól látom, hogy a legtöbb ember nagyon jól érzi magát ebben az „istenmentes” világban. Biztosan ti is látjátok, hisz köztük éltek, hogy a legtöbb ember Istentől nem csinál ügyet. Isten többé nem problémája. Minden egyházi tiltakozás ellenére, ezért is tudják Európa főkorifeusai, szemrebbenés nélkül kihagyni Isten nevét a készülő alkotmányból.

A hívő ember a maga hitével nem a történelem mellett, vagy fölött él. A hit egyébként is nem valamiféle kimenekülés a történelemből, annak fájdalmas változásaiból egy történelemnélküli „túlra”.

A hívő ember a ma valóságában él, de mert ő tudatosan tartozik Valakihez, meghallja annak közönyön és zajon, reklámon és butításon, elfoglaltságon és rezignáción is átszűrődő

hangját: *Ne félj te kiseded nyáj!* Ha valaha, akkor ma igen nagy szükségünk van erre a jézusi biztatásra. Mint hívő keresztények, ma a szó igazi értelmében kisebbségbe kerültünk a világban, a társadalomban, városainkban és falvainkban, talán még az utcánkban is, és fennáll annak a veszélye, hogy elbátortalanodva kérdezzük: *Ugyan, mit jelentünk mi a mai világnak, mit tehetünk a társadalomért, tudományért, kultúráért?*

Mielőtt valóban elbátortalanodnánk, idézzük újra emlékezetünkbe Jézus mai evangéliumban elhangzott szavait: *Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét mindennap, és úgy kövessen. Mert aki minden áron meg akarja menteni életét, elveszíti azt. Aki pedig elveszíti életét érettem, megmenti azt.*

Mindannyian nagyon jól tudjuk, hogy Jézus műve befejezése után visszatért az Atyához. Mennybemenetelének evangéliumi beszámolóiban van számunkra két igen-igen vigasztaló üzenet. *Íme, én veletek vagyok mindennap, a világ végéig* - olvassuk Szent Máténál (28,20). Szent Lukács evangélista azt is elmondja, hogy *Jézus kezét fölemelve megáldotta tanítványait.*

Kedves testvéreim - nagy vigasz számunkra, hogy *Ő* velünk van, és rajtunk és velünk az *Ő* áldása is. Ez a róla megfeledkezni akaró föld, nem megátkozott siralomvölgy, hanem áldott otthon. És azóta embernek lenni bármilyen nehéz is, nem átok sújtotta sors, hanem Isten áldotta valóság. Ha a föltett kérdésre *Hát ti kinek tartotok engem?* étellel hitelesített választ adunk, akkor nemcsak áldottak, hanem áldást hordozókká is válunk. Magunk is áldássá válunk mások számára. Hogy mit jelent valaki számára áldássá lenni, azt bizonyára tudjuk saját tapasztalatainkból, amikor nagy bajban voltunk, amikor szenvedtünk, amikor valami nagyon hiányzott, amikor sehogy sem akartak a dolgok egyenesbe jönni, akkor jött valaki, aki mellénk állt, volt egy jó szava, egy megoldást jelentő ötlete. Ugye ilyenkor úgy éreztük, hogy az az ember pusztán jelenlétével maga az áldás a mi számunkra. Ilyen áldássá kell válnunk nekünk is mások számára. Este mielőtt lepihennénk, lelkiismeret-vizsgálatunkba szőjük bele ezt a kérdést is: vajon, azok akik ma az utamba sodródtak, akikkel találkoztam, akikkel együtt dolgoztam, áldásnak tartották-e jelenlétemet, vagy inkább bosszúság, megaláztatás forrásának. Ha áldásnak, akkor hiteles választ adtam Krisztusnak. Olyan választ, amely keresztényhez méltó, mert hiteles.

Szentmártoni Mihály jezsuita atyánál olvastam a következő kis tanulságos mesét. *Egyszer valaki elkezdett kételkedni Isten jóságában, mert úgy látta, a világban túl sok a rossz és a szenvedés, amit egy jóságos Isten nem engedhet meg. Gyanúja csak fokozódott, mikor egy napon az utcán, téli időben, vékony ruhácskában vacogó kislánnyal találkozott. Ekkor fellázadt Isten ellen, és kifakadt: Hogyan tudod elnézni ennek az ártatlan gyermeknek a szenvedését? Mit tettél azért, hogy ne kelljen szenvednie?! A válasz nem késett: Megteremtettelek téged!!*

Igy van ez Kedves Barátaim. Isten jósága és áldása a mi szeretetünk, a mi jóságunk, a mi hűségünk által válik valósággá a mellettünk élő emberek számára. S itt bezárult a kör. Lám ezért ennyire fontos megválaszolni, és jól válaszolni meg Jézus kérdését: *Hát ti kinek tartotok engem?* A kérdésre adott hiteles válasz ugyanis, előbbre viszi az emberiséget, jelzi az egyetlen járható utat, a jövő útját.

Ünnepi szavaimat egy Wass Alberttől vett idézettel kezdtem. Engedjétek meg, hogy még egyszer idézzem ezt a sokat szenvedett és mindannyiunknak kedves embert. A már szóba hozott könyvének a vége fele egy fiatalkori szerelmét idézi föl. Véleményem szerint vannak könyvek, melyeket egyszer sem érdemes elolvasni, és vannak könyvek melyet egyszer nem érdemes elolvasni. Nos én azért idézem Wass Albertet, mert ő egyike ezeknek. Szóban forgó könyvében ezeket írja; *„Azon a napon semmi sem változott a valóságban. Minden úgy maradt, mint azelőtt. Gondjaim, bajaim a maguk reális formájában továbbra is vállamat nyomták. Mindössze annyi történt, hogy egy leány, akit alig ismertem addig, azt hazudta, hogy szeret. S én, bár nem éreztem szerelmet iránta, elhitttem ezt, mert jólesett*

elhinni. Érzéseim és hangulataim feloldódtak, az egyedüllét érzete megszűnt, valakinek testét és lelkét magam mellett tudtam s ettől a tudattól a környező világ sötét színei megenyhültek.

Azóta tudom, hogy az élet fontos dolgai nem azok, amiket általában fontosnak tartunk. Pénz, pálya, haladás, siker, munka: ha arról van szó, hogy megtaláljuk magunkat ebben a világban s érdemesnek ítéljük a benne létezést, akkor ezek mind nagyon aprócska dolgok. Az érzések és a hangulatok fontosak, melyek lelkünket színezik s a lelkünkön keresztül a világot is, melyben élünk." (196-197. old)

Mindehhez csupán csak annyit kell hozzátennem, hogy Jézus nem hazudta azt, hogy szeret. Ő annyira szeretett, hogy a keresztre ment értem, érted, mindannyiunkért. Ha egy lány hazudott szerelme képes átszínezni a világot, akkor vajon mire képes a Krisztus szeretetétől átítatott ember, a hit utján bölccsé vált, bölccsé érett ember.

Szívemből kívánom, és ebben a szentmisében azért imádkozok, hogy ti a Szávák így viszonyuljatok a világhoz, így fogjátok föl állapotbeli kötelességeiteket, és ebben a folyamatban, ebben a szolgálatban megtaláljátok életetek értelmét és boldogságát, amihez mindenképpen jogotok van. Ámen.

Oláh Dénes plébános

*****

Örmény ízek

Kazan-kebab - egytál étel

Hozzávalók: 800 g. birka vagy disznó v. marhahús; 2 fej hagyma; 8 kicsi burgonya; bors; 6+6 kicsi és nagy paradicsom; 4-5 kicsi alma; 150 ml. növényi olaj; 1 evőkanál cukor; só, zöldség: koriander; kapor; petrezselyem; bazsalikom; 1 padlizsán.

Közepes darabkákra vágjuk a húst. Ezt 100 ml olajban pirítsuk meg egyik oldalán, aztán fordítsuk a sületlen oldalára. Rátesszük a nagy paradicsomokat (szétdarabolva előzőleg és 50 ml olajban megsütve). Ezután felülre kerül a karikákra vágott hagyma, megsózzuk, majd a megtisztított egész burgonyákat kell ráhelyezni és megsózni. Utána a lekarikázott padlizsánt rátenni, megsózni ezt is, majd ezekre kerül a 4-be vágott almák sora. Majd végül megsózni az egészet és a kicsi paradicsomokat magjuktól megtisztítva (kissé megszórvva őket cukorral). A zöldséget megsózzuk és fedő alatt lassú tűzön főzzük elkészültéig. (pároljuk)

A receptet dr. Tóth Rózsa fordította, amelyet Szafarjan Marina (Petroszján Arsam neje) Lékó Péter anyósa küldte.

*****

Bálintné Kovács Júlia - Kolozsvár

Erdélyi örmény gyökerű peregrinusok

III. rész

Jakabbfy, Adeodat, Szentjobb - Margitai járás 1793. okt. 23. Bécs-Wieden: hadmérnöki, 16 éves. Apja kereskedő volt. 1798. okt. 7-én hadapród lett a hadmérnöki karban. 1810-ben ugyanott századosként említik.

Jakabbfy, Karl, Grosswardein 1801. okt. 1., Bécs - Laimgrube - hadmérnöki, 14 éves. Apja magánzó volt. Szögi szerint 1802/1806-ban tanult a hadmérnökin, míg Gatti szerint már 1805. okt. 3-án kilépett az intézetből.

Kápdebó János 1803 előtt, Bécs majd Velence, 1803-tól Erzsébetvároson lett káplán. 1805-től kerületi jegyző, 1809-től alesperes. 1814-től uo. plébános és esperes volt. 1819-től tanuló kanonikként tartják számon. Meghalt 1832. márc. 27-én 57 évesen.

Kapdebo, Jonas Eppeschorfensis: 1772. Graz - a jezsuita rend tagja volt.

Kapdebo, Karl von Gyergyó: 1814 nov. 30. Bécs - Laimgrube: hadmérnöki. Szül. 1799. nov. 4-én Gyergyóban. Apja feltehetően gyergyószentmiklósi polgárként „magánzó” volt. Tanulmányait befejezve 1820. január 25-én lépett ki az akadémiáról.

Kapdebo, Peter, Petschka-Ópécska 1844. Bécs - műegyetem: kereskedelmi Szül. Erzsébetvárosban, ahol apja örmény polgár volt.

Karatsoni, Gratian von Szamosújvár. 1798. okt. 23. Bécs – Laimgrube - hadmérnöki. 1799. Bécs - hadmérnöki, 15 éves. Apja Szamosújváron örmény kereskedő volt. Tanulmányait befejezve 1804. okt. 21-én hagyta el az akadémiát. Ugyanazon évben a „Károly főherceg” ezredben, Pozsonyban zászlós.

Karatsonyi, Lazar, Tr. H. nobilis: 1779. Bécs - jur. stud.

Keul, Joseph v. Enyed: 1847/48 Bécs- műegyetem: mérnöki. Apja lelkipásztor volt Enyeden. 1848 Bécs- műegyetem: kereskedelmi.

Keul, Stephan, Fületelke in Siebenbürgen 1823/24 Bécs - prot. teol. fak. Előzőleg Segesváron tanult. Apja lelkipásztor volt Fületelkén. 1828-ban tért haza teol. Cand-ként. Egyházi szolgálatra rendelték Domáldra. 1828-1845 között szolgált lelkipásztorként. 1845-ben Holdvilágra hívták papnak. Meghalt 1865 márc. 30-án.

Köwér, Martin v. St. Niklasz - Nagyszentmiklós - Kövér Martinus de réthát, nobilis H. Temesiensis - Kövér Márton: 1815, Bécs-med. stud. III. évf. Apja nemesi eredetű volt. 1819. márc. 21., Bécs- orvosdoktori címért disszertált. Disszertatio inauguralis medica de Herpete értekezésével (Mvhely Teleki-Bolyai könyvtár, Bo-24364/ 3). Hazatérve gyakorló orvosként dolgozott. 1840-ben orvosdoktor, Temes vm. II. tisztiorvosa. Lippán volt állomáshelye.

Lazhlofi, Michael - Lászlófi Mihály 1775, Bécs- gimnazista.

Lazar, Augustin von Elisabetstadt. 1785. júl. 20. Bécs - Wieden: hadmérnöki. Végezve 1788. május 9-én zászlós lett a 49. Pellegrini gyalogezredben. 1794-ben hadnagyként részt vett a Mainz körüli harcokban, 1799-ben pedig századosként a 33. gyalogezreddel Napóleon ellen a mantuai csatában.

A Lázár nevéek közül nehéz lenne kiválasztani az örmény gyökerűeket, az egyik azonban nekem gyanús, és pedig Lazar Johannes / de Gyulakuta /- Lázár János: 1772, Bécs. Szül. 1755-ben. Birtokos lett Erdélyben. 1800-ban halt meg. Feljegyezték róla, hogy báró Henter Ádám mátkáját tizenötezer forintért vette meg.

Lukács Anton, Gyergyó - Lukács Antal: 1789. szept. 7. Bécs – Laimgrube hadmérnöki, 17 éves. Apja táblai ülnök volt. 1790. szept. 24-én hagyta el az akadémiát. 1820-ban a hadtápnál Crmanban tisztviselőként dolgozott.

Nem biztos de lehet, hogy örmény gyökerű **Lukats, Gustav** von Karlsburg - Lukáts Gusztáv (is.): 1834 szept. 29. Bécs - Laimgrube: hadmérnöki, „Deblin” ösztöndíjasként tanult. Szül. Gyulaféhérváron 1823. júl. 3-án, ahol apja alhadnagyként szolgált a cs. és k. hadseregben. Tanulmányait befejezve 1841. okt. 25-én hadapród lett az 1.-„Kaiser”-huszárezredben. 1850-ben főhadnagy „in der Civil - Staats Dienst” - ben.

Lukats, Iohann v. Klausenburg Lukáts János: 1817. nov. 16. Bécs - képzőművészeti: iparművészet - drágakő-feldolgozás. Ékszerész, aranyműves lett Kolozsváron, ahol 1819-1848 között említik a dokumentumok.

(folytatjuk)

*****

Örmény ízek

Babpástétom - előétel

Hozzávalók: fél kg tarka vagy barna bab; só; bors; kevés étolaj; zöldség zöldje; ízlés szerint mustár vagy majonéz; koriander:

A babot puhára főzzük, átpasszírozzuk burgonyapasszírozón. Az adalékokat belekeverjük alaposan és a tetejét koriander levéllel (zölden) díszítjük. A babpástétomot kenyérrre kenve

fogyasztják.
Jó étvágyat!

A receptet *Szafarjan Marina* (Petroszján Arsam neje) Lékó Péter anyósa küldte, dr. Tóth Rózsa fordította.

*****

Dr. Sasvári László

Szent Szolgálat = Szurp Patarag

Az örmény liturgiáról /miséről/ elterjedt az a felfogás, hogy olyan, mint a római katolikus mise, csak örmény nyelven végzik. Ezt több helyen is olvastuk. A valóság az, hogy az örmény liturgia más, mint a görög, más, mint a latin.

A keresztes háborúk idején érte nyugati hatás az örmény egyházat, s ennek nyomai fellelhetők a liturgiában is, részben egyes szerkezeti elemekben, vagy abban is, hogy ostyát használnak. Az említett hatás további eredménye, hogy kétféle liturgiaforma él: egy hosszabb, az eredeti, és egy rövidebb. Az utóbbiból kihagyták hosszú könyörgéssorozatukat, legfeljebb egy-egy könyörgés utal rájuk. A rövidített formát használták az erdélyi örmény katolikus közösségekben is.

A liturgikus ruha egyes darabjai, mint a görögben, de a palást a latin pluviáléhoz, vecseryepalásthöz hasonló. Jellemzően örmény viszont egy magas nyakú gallér, mely a Jó Pásztor vállain levő báránnyt szimbolizálja. A püspök nyugatias típusú püspöksüveget visel, a pap viszont koronát, mely a görög szertartású püspöki koronához hasonló.

A liturgia bevezető imái formailag nyugati hatást árulnak el, ugyanakkor a szövegek többsége görög jellegű. /Több imádság viseli címében: Aranyszájú Szent János imája./

A bevezető imák után következik az előkészület, a liturgia szerkezete a göröghöz hasonló, kivéve, hogy a hitvallást az evangélium után mondják el. De ez nem a niceai zsinat által megfogalmazott, hanem Ciprusi Szent Epifán /+ 403/ nevéhez kötődő, s valamivel hosszabb is.

Az örmény templomban nincs ikonosztáz, csak függöny, de az örmény katolikusoknál az sincs, a kar eredetileg a megemelt oltár előtt helyezkedik el, az oltárhoz kétoldalról lépcsőn lehet felmenni.

Két Heves megyei településnek /Feldebrő és Tarnaszentmária/ az Árpád-kor elején emelt templomában hasonló szentélyelrendezés van, valamint a falon a kaukázusi templomépítészetre jellemző motívumok találhatóak, ezért felmerült az a feltevés, hogy eredetileg örmény szertartású templomok lehettek, ebből következően: a magyarok tehát ismerték az örmény szertartást is.

Az örmény liturgiában - s az örmény szertartás más istentiszteleteiben is sokszor szerepel a következő áldást és felszólítást tartalmazó dialógus, mely az örmény lelkiség kifejezésének is tekinthető:

Pap: *Békesség mindnyájatoknak (Áldás)*

Nép: *És a te lelkednek!*

Pap: *Boruljunk le Isten előtt!*

Nép: *Előtted, uram!*

Az áldozás előtt kétszeresen is felmutatják a szent színeket: külön-külön az ostyát és a kelyhet, majd egyszerre mindkettőt. A hívek áldozása kehelybe mártott ostyával történik.

Igen elterjedt a kereszt tisztelete az örmények körében.

Végül a liturgia egyik befejező imáját közölnénk, mely ezt is tükrözi:

Szent keresztje által kérjük az Urat, hogy szabadítson meg általa a bűntől, s tartson meg irgalmának kegyelmében. Mindenható Istenünk, ments meg és irgalmazz!

*****

Világosító Szent Gergely ünnepe - Zuglóban

Ebben az évben immáron kilencedszer rendeztük meg a családi hangulatú rendezvényünket 2004. május 21-én. Ezen a napon emlékezünk meg a 301-ben III. Tiridat király uralkodása alatt történt jeles eseményről: Világosító Szent Gergely javaslatára III. Tiridat király népével együtt keresztény hitre tért, majd a világon elsőként a keresztény hitet államvallássá tette Örményországban.

A kb. 100-120 fő hallgatóság Zugló és Budapest más kerületeinek örményeiből, csíkszeredai küldöttekből *Dr. Csedő Csaba István* polgármester úr vezetésével, valamint a zuglói polgárokból állt.

A műsort a *Zuglói Örmény Harmónia Vegyeskar* kezdte. A polgármesterek köszöntői után *Avedikián Viktória* örmény népdalokat adott elő, a kórus egyházi énekeket, *Várnagy Katalin* színművésznő örmény verseket magyar fordításban, a dorogi *Gusván-Trió* örmény harci dalokat (katonadalokat). Jómagam „A forrás menyasszonya” című, magyarul megjelent örmény mesekönyvből olvastam fel egy mesét. A könyvről *Füleki Balázs* tartott rövid bemutatót.

A műsor után ételbemutatóval kedveskedtünk vendégeinknek. A jereváni születésű zuglói lakos és barátai szabad tűzön sültt kebabjának, valamint a sasliknak, az önkormányzatunk tagjai által közösen készített dolmának és különféle különleges salátáknak igen nagy sikere volt. Utána a Zuglói Kisebbségek Háza kertjében késő estig folyt a kötetlen beszélgetés. Remélem, hogy jövőre, a jubileumi tizedik rendezvényünkön vendégül láthatjuk cikkem kedves olvasóit is!

Zárug Anna Zita

*****

**Szeretettel ajánlom az alábbi összeállítást Fejér Szabolcsnak és Emesének,
kiknek szívből gratulál az örménymagyarok népes családjá
augusztusban tartandó esküvőjük alkalmából.
Isten áldása kísérje közös útjukat!**

Bálintné Kovács Júlia

Dr. Fejér Antal

Azon szépvízi örmény családokból való, kik századokon át a székelyekkel együtt élve velük összeolvadtak s kik állandó alkalmazkodásukkal a sors egyenlőségében békésen megnyugodtak s örményszékelységüket, avagy székely-örménységüket ma már csak a névben és családi típusban lehet felismerni. Az a sajátságos és magától jövő aspiráció, hogy sohasem akartak külön nemzetiség lenni, sohasem keltett ellenszenvet. Minek magyarázatát nem a székely toleranciában, hanem az örmény alkalmazkodni tudásban lehet feltalálni. Elég szapora és intelligens faj létére, nem alulról felfelé, hanem csak felülről lefelé szaporodik s alsó szaporulatai már felolvadnak, miért a típus leginkább csak az intelligenciában ismerhető fel. A családon és típuson kívül egyéb jellegzetes fel nem ismerhető a székely-örményen. Dr. Fejér Antalt is csak az okon tarthatjuk örménynek, ami sem előnyére, sem hátrányára nem szolgál.

Egy komoly, törekvő férfiú. Módos szülők gyermeke. Mint ilyen, ügyvéd gyakorlatot folytatott, szép családot alapított s mielőtt fiai neveltetésének örömét élvezhette volna, meghalt.

A felcsíki választókerület egy évben országgyűlési képviselővé választotta. Kir. tanácsos és a pápai Szent Gergely-rend lovagja volt. A szakadatlan munkálkodás szerencsés kezű eredményeinek letéteményese. A politikai és társadalmi élet csíkszeredai vezető embereinek egyike. Mindig töprenkedő és mégis vidám kedélyű. Aggodalmaskodót és könnyelműt játszó természetével és ehhez mért kiszólásaival kedvelt alakja volt a társaságnak. Komoly dolgokban bohém, tréfás intermezzókban szigorú felfogásokat egyformán tudott színlelni, amivel sokszor zavarba tudta hozni az okvetlen komolykodókat. Azon szerencsések közé tartozott, kiknek minden sikerülni szokott.

/1913-ban megkapta az uralkodói elismerés jelét, a „királyi tanácsos” címet. Amiről tudni kell, hogy ez csupán egy cím volt és semmi több, a viselőjét tulajdonképpen semmire nem jogosította fel, és semmilyen előnnyel sem járt.

Dr. Fejér Antalnak a csíkszeredai ügyvédnek, a kitüntetettnek, aki többek között a Csíki Lapokat is évekig szerkesztette, barátja, Emberi Árpád, székelyudvarhelyi tanár a következő sürgönyt küldte; „Kedves Tóni, addig élj, ameddig a király tőled tanácsot kér!” B.K.J./

Dr. Fejér Dávid

Előbb ditrói, majd gyergyószentmiklósi községi orvos. Messze földön ismert és tudományosan képzett ember. A budapesti és bécsi egyetemeken végezte tanulmányait. Azelőtt a csíksomlyói és udvarhelyi főgimnáziumnak volt jeles növendéke. Szerfelett kis termete miatt Dávidkának hívták iskolatársai. Valódi puritán és kevés igényű hajlamai kötötték vidékre, mert nagy tudása és széles körben ismert tehetségei országhírű befolyást és előnyöket biztosítottak volna. Az orvosi szakirodalom sok jeles közleményeit adta közre. A szegény sorsú betegek áldott lelkű gondozója és önfeláldozó orvosa volt. Minden nélkülözhető krajcárját ezek támogatására áldozta. Kertjében százával ápolta a legszebb rózsatöveket azért, hogy azok virágja elárúsítása révén krajcáronként szedje össze szegény betegei ápolási költségeit és gyógyszereit. Gyenge testalkata és beteges szervezete sok minden tevékenységben megakadályozta, melyre fogékony lelke készítette. Mikor már éveken át kijárni, sőt kocsira ülni sem tudott, a betegek hozzátartozói az ölükben vitték betegeihez. Mikor visszavonult hivatalos állásából, Gyergyószentmiklós város tanácsa azon példátlan elismerésben részesítette, hogy szállásról gondoskodott, évi tiszteletdíjat szavazott meg neki és orvosi látogatására fogatot tartott rendelkezésére.

Az orvosok élettörténetében egészen járatlan vagyok, de példátlanak tartom, hogy egy nagy tudású és szerfelett keresett orvos, ki a magánéletben fukar és takarékos volt, még arra sem gondolt, hogy vénségére egy háza legyen, hova visszahúzódhassék.

Az ő altruistását csak városa elöljárósága akarta megközelíteni, mikor betegeskedése alatt róla oly kitüntetően gondoskodott.

(Dr. Fejér Dávidról, a népegészségügy terén kifejtett áldozatos munkájáról a hálás utókor is megemlékezik. Erről tanúskodnak a Gyergyószentmiklósról írott monográfiák, a Miklós napi ünnepek során elhangzott előadások. B.K.J.)

Fejér Sándor

A román uralom előtt ő volt Csík vármegye utolsó alispánja. Méltó példája az örménységnek a székelységgel évszázadok óta békés egyetértésben való összebarátkozásnak, mert ő örmény volt, választói, kik őt ez állásra méltatták, székelyek. Ezt könnyű felfogni s még könnyebb méltatni. Ő sohasem érezte senkivel örménységét, választói pedig nem hányták a szemére, mert alkalmat nem adott rá. Csodálatos nálunk az igények és várakozások eggyéolvadása, melyet csak nagy szembeállítások szándékosan szoktak kihegyezni s melyet a nagy kisebbségben élő örmények intelligenciájuk fölényével törekednek egyensúlyban tartani.

Nem kell sem meggyalázniok, sem kegyeinket keresniök, mert egyéolvadt érdekeink könnyen megtalálták az egyetértő középutat. Nincs is ma nálunk semmi különbség, mely elválasztana, mert a családi kötelékek ezer láncszeme fűz össze. Az örmény-székely éppen olyan lelkes védője érdekeinknek, mintha velünk együtt jött volna Ázsiából. Az a legérdekesebb jelenség a testvéresülésben, hogy az nálunk tovább erősbül, szorosabbá és elválaszthatatlanabbá válik. Ezelőtt 50 esztendővel még a falusi örmény lakót nem hívták a faluban családi nevén, hanem egyszerűen a vén örmény, sánta örmény, vak örmény, süket örménynek stb. mondták. Ma már éppen úgy megkapja a családi nevét és rangját, mint bárki más, mert igen kevés kivétellel mind az intelligenciához tartozók. Hajdan kizárólag a városi és falusi kereskedelem élén voltak vezetők, ma már éppen úgy számot tesznek a földbirtokosok, mint a kereskedők közt. Szóval a látszata is elkezdett múlni annak, hogy külön kasztot vagy osztályt képeznének.

Ez a kézenfekvő oka annak, hogy a székelyek Fejér Sándort választották alispánnak. A közigazgatási hivatal legalsó fokán kezdte s azon haladva szerezte az érdemeket, hogy alispánná lehessen.

Társadalmi életünk mozgalmában ha nem is kívánt vezető szerepet vinni, de kivette részét ott, ahová állítottuk.

Az Erdélyi Róm. Kat. Státus igazgató tanácsának tagja volt.

A Katolikus Népszövetség Csík megyei elnöke.

Politikai mozgalmaktól távol tartotta magát.

Elhalálózása alkalmával a Csiki Lapokban következő néhány szóval fordultam emlékéhez: Siratlak Sándor, mert utolsó vagy azok közt, kik nálunk a legelsők szoktak lenni. Ez a bánatom örök, melyet egy nemzet visel.

Ravatalod mellett lehajtottam fejemet s könnyeim hullottak.

Csak úgy zúdult az emberek tömege ravatalod mellé, hogy még egyszer legalább egy pár percig körödben lehessen.

Én csak azért jöttem volt hajlékomba, hogy búcsút mondjak neked, kivel az élet hosszú útján annyi sok jobb és balsors összehozott, de soha egybe nem zavart, mert a te férfias komolyságod és jámborságod azt lehetetlenné tette.

Siratlak, mert végtelen nagyra becsültem benned azt a nagy szerénységet, mellyel a mindennapi élet apró hercehurcai közé soha sem láttalak beszállni.

Siratlak, mert határt tudtál tartani abban, hol az emberi bölcsesség és gonoszság ütköznek.

Siratlak, mert sokszor láttam, hogy a szerénység határát nem gyávaságnak, a bölcs belenyugvást nem lemondásnak tartottad. Nem kapkodtál a levegőben s nagyobb tettek hiúsága nem zavarta törekvéseidet, de ameddig a hivatásodat érezted, emberül megfeleltél annak.

Ott kezdted, hol minden ifjúnak kezdeni illik s mint alispán végezted, bizonyítékául annak, hogy a díszes állást nem születési vagy más előjogok, hanem tevékeny buzgalmad eredményei folytán érdemelted ki.

Siratunk, Sándor, kik itt ravatalod mellett állunk s halotti kocsid után százan és annyi ezeren bandukolunk, mert úgy érezzük, hogy becsületes jámborságoddal leköteleztél arra, hogy sirassunk!

Üresen maradt a ház, melynek minden szegletéhez a te gondosságod férközött. Üresen maradt az udvar; hol te rendeztél eddig mindent. Minden üres és kong, mert a te tipegésed, dobbanásait nem visszhangozzák a hallgatag falak. Amik visszhangoznak ezután, csak családod sirásának jajai lehetnek.

Siratunk Sándor, mert érdemet szereztél rá!

Az összeállítás Tivai Nagy Imre: Emlékezés régi Csíkiakról című kötetéből való (Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda,1996.

Érdemes közölni az alapkiadást is:

T. Nagy Imre: Csíki Pantheon. Emlékezés régi Csíkiakról Csíkszereda, Vákár Lajos Könyvnyomdája, 1943

Bálintné Kovács Júlia

*****

Új adatok az örmények Erdélybe településéhez

Az örmények folyamatos Erdélybe érkezésére számos bizonyítékot találunk a családtörténetekben. A közelmúltban régi iratok alapján összeállítottam Édesanyám családjának, a Kézdi-Vásárhelyi Kerekések egyik ágának történetét 1677-től 1848-ig.

Kiderült, hogy K. Vásárhelyi Kerekes Kelemen, aki 1673-ban Bánffyhunyadon volt „rektor” majd Damoson (Kalotaszeg) református lelkész, feleségül vette Örmény Lázár Péter leányát, Örmény Lázár Zsófiát.

Nyilvánvaló, hogy ez az Örmény Lázár Péter nem az Apafi idejében zajló tömeges letelepedés-bevándorlás idején került az akkori Kolozsvár környékére, de erről a családról egy másik alkalommal fogok beszámolni illetve „elmélkedni”.

Most *Darkó László* művészettörténész, festőművész dédapjáról - Darkó Aladár néhai bankigazgatóról írok, akiről unokája önéletrajzában feljegyezte: „Nagyapám *Amberboj József* Konstantinápolyban született., és onnan nőtlen korában jött Erdélybe több testvérével, mint örmény menekült (tehát a XIX. század közepén is volt ok a menekülésre! B.K.J.). Egyik bátyja Konstantinápolyban maradt, Velencében végzett és örmény pátriárka volt, fényképe és sajátkezű levelei vannak nálam. (Bárcsak ma is meglennének még valahol! B.K.J.) Nagyapámnak Tordán vas, fűszerüzlete és dohány nagyüzlete volt. Becsületes, szorgalmas kereskedő volt, és úgy tudom, hogy jelentékeny vagyona maradt. Vallásos, rendkívül jámbor, szelíd ember volt. Nagyapám jelmondata: „Élek a jelennek, a többit Istenre bízom.” Eddig az idézet.

Ennek a becsületes jámbor kereskedőnek a Katinka nevű leányát vette feleségül 1873-ban a tordai főjegyző, Darkó Zsigmond. Katinka akkor 20 éves volt.

Darkó Aladár önéletrajzát, melyet halála évében 1947. május 13-án kezdett el írni, később közölni fogjuk.

B. Kovács Júlia (Kolozsvár)

*****

Kiállítás a Karinthy Szalonban

A világ legnagyobb örmény irodalmi és történelmi forrásgyűjteményéből, a Matenadaranban őrzött 16 ezernél több egészben vagy töredékesen fennmaradt régi kéziratokból és egyéb írás reprodukcióiból láthattak gazdag összeállítást az érdeklődők 2004. június 15-én a Karinthy Szalonban.

Az örmény kódexművészet sajátos vonulatot képez a világ kódexművészetében. Mivel az olvasás a középkorban a kiváltságosok joga volt, a tanítás képek formájában folyt. A Biblia Pauperum a széles néprétegek számára készült, és a hivatalos egyházi dogmatika szerint tartalmazta a keresztény tanításokat képekben. A templomi freskók is ezt a célt szolgálták. A kor embere járatos volt a középkori ikonográfia szimbólumrendszerében, mely szigorúan kötött volt: meghatározott történések, mozdulatok és viszonyrendszerek ábrázolása. A Biblia Pauperum mellett a kódex többlet-információt tartalmaztak, mind ábrázolásban, mind jelekben, ennél fogva műveltebb rétegek, valamint egyházi belső használatra készültek. A XIII-XIV sz.-i örmény kódexlapok bibliai, történelmi, történetfilozófiai írásokat, vallásos énekeket ún. saragánokat, természettudományi munkákat, törvényeket tartalmaznak, és ami a

szem számára elkápráztató, a középkori örmény miniatúrafestészet remekeit. Az iniciálék, illusztrációk és borítók bámulatosan élők, sokszínűek, pazarul díszítettek. A kárminvörös, ún. örménykék, arany, zöld színek pompája mit sem változott az évszázadok során, holott a kolostorok ellenség elől menekülő lakói nemegyszer saját testükre erősítve, lapjaikra bontva menekítették a pusztulástól ezeket a kincseket.

Tudjuk, a történelem zivataros árájában sok kéziratot tartalmazó könyvtár vált a tűz vagy a betörő ellenség martalékává.

Megnyitóbeszédében *Szesztay András*, a XI. ker. Önkormányzat Kulturális Bizottságának elnöke arról az ősi kultúráról beszélt, amely Kr. e. sok évszázaddal Örményország területén alakult ki a világ egyik legjelentősebb államalakulatában, Urartuban. A hatalmas hegyek közt, a nagy tavak partján Asszíriával vetekedő hatalmú ókori birodalom virágzott hárromezer évvel ezelőtt. Ennek a különös, egzotikus országnak és népének a története azóta is szakadatlan harcok és tragédiák sora, Urartu lerombolásától a Musza Dagh ostromáig.

Harmath Kálmán, a XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke a legújabb korig tartó történelmi áttekintésben szólt arról, miként került ez a sokat szenvedett nép hazánkba, miként integrálódott a magyar kultúrába, megőrizve ősi hagyományait, valamint mit adott az őt befogadó nemzetnek. A magyar közélet számos örmény származású kiválóságairól szólva megemlítette, hogy mindig a haza érdekeit tartották szem előtt, és helytállással, munkájukkal, szorgalmukkal, tehetségükkel, ha kellett, vérükkel is sorsközösséget vállaltak magyar testvéreikkel.

A megnyitó hangulatát *Fogolyán Kristóf* fuvolaművész Bach műveivel emelte, majd elhangzott J. S. Bach h-moll orgonaprelúdiumának Liszt Ferenc általi zongoraátírata *Kátainé Szilvay Ingrid* tolmácsolásában.

Az örmény konyha remekeivel terített asztal mellett folytatódott a sokszámú egybegyűlt közvetlen beszélgetése.

A kiállítás anyagát az EÖGYKE bocsátotta rendelkezésünkre. Köszönet érte *dr. Issekutz Saroltának*, aki az egyesület elnökeként összegyűjtötte ezt a páratlan értékű anyagot.

Kátainé Szilvay Ingrid
XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat képviselője

(Az Örmény kódexművészet kiállítás június 15-24-ig volt látogatható a Karinthy Szalonban)

*****

Millenáris - június 19

A II. Kerület Napja rendezvény-sorozaton ismét sikeresen szerepelt a II. Kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat. Immár 4. alkalommal vettünk részt önálló programokkal a nagyszabású rendezvényen. Idén zenés irodalmi pódiumműsorral jelentkeztünk a Fogadóban.

Dr. *Issekutz Sarolta* elnök bevezetőjében a hazai örménység gyökereiről, kultúrájáról, örmény katolikus vallásáról beszélt, majd bemutatta a szereplőket, valamint a duduk hangszert, amelynek hangja lemezzel az alapszenét adta a pódiumműsornak. A duduk egy barackfából faragott, duplanyelven ősi fúvós hangszer, melynek hangja különleges hangulatot áraszt, hol melankólikus, hol lassú táncra szólító. A *Flórián Antal* által szerkesztett és rendezett pódiumműsor a középkori örmény szerzőktől egészen a mai napig bepillantást adott az örmény irodalomba, amelyhez igen jól illettek *Gevorg Dabaghyan* jereváni örmény dudukművész népi dallamai. *Szabó Anikó* és *Flórián Antal* színművészek előadása, *Kátainé Szilvay Ingrid* csodás énekhangja - örményül egy húsvéti dalt, majd gyimesi népdalokat adott elő - méltán váltott ki nagy elismerést a hallgatóságból.

A kisebbségek *Ízek utcájában* már jóval a 12 órai nyitás előtt tolongott a tömeg, hogy ismét élvezhesse az örmény gasztronómia finomságait, mint az elmúlt évben. De szabály az

szabály. 12 óráig így bőven volt ideje az érdeklődőknek megtekinteni az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület könyvkiállítását saját kiadványaiból, valamint beleolvasni az egyéb kiadványokba, válogatni az ingyenes szórólapok, Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek között.

12 órától közel 3 óráig több mint 400 adagot osztottunk ki a szünni nem akaró sorban állóknak. Örmény kebab erős mártással, örmény rablöhús, húsos muszaka, örmény saláta és almástáska várta a vendégeket üdítő és ásványvíz kíséretében döbbenetes mennyiségben. A bemutatkozó kisebbségek közül ismét a mi sátrunk volt a legvonzóbb, amelyben nemcsak a sok finomság játszott közre, hanem képviselőink, munkatársaink kedves kiszolgálása is. Sikerünket a visszajelzések is megerősítették. Remek nap volt, még az ég is kegyes volt hozzánk.

IS.

*****

Nyár

A kertben állsz. Delel a nyár:
A nap szikrás aranyt zihál,
A lomb a fán szinte rikolt,
Ruhád egy bíborfényű folt...

(Berde Mária)

Zuhog a hévarany sugár,
Most osztja szét kincsét a nyár.
Száll pelyvaraj s áldást csorog
A döngve zengő géptorok.

(Szentimrei Jenő)

(Pásztornaptár 1930. Július, Szent Jakab hava, régente Oroszlán hava)

*****

Nevet kapott a sepsiszentgyörgyi kórház

A sepsiszentgyörgyi megyei kórház neve csütörtöktől *Dr. Fogolyán Kristóf Kórház*. Az egészségügyi intézmény arról a híres orvosról kapta a nevét, aki 1879-ben Sepsiszentgyörgyön született, majd Kolozsváron, és Berlinben végezte el tanulmányait. Ezt követően nőgyógyász szakorvosként tevékenykedett a megyeszékhelyen. Fogolyán volt az első, aki műtétekhez való felszerelésekkel látta el a kórházat, és egész életét az egészségügynek szentelte. Az első világháború idején hozzájárult a megyei kórház régi épületének felépítéséhez.

G. B. - Háromszék 2004. június 1-2.

Erdély hatodik kórházaként nyílt meg 1853 nyarán a sepsiszentgyörgyi kórház.

Dr. Fogolyán Kristóf (1878 -1954) legendás híró orvos közel ötven esztendőn keresztül végezte kórházi tevékenységét itt, részben igazgatóként. Háromszék első kórháza fennállásának 150 éves évfordulóján 2003 novemberében ünnepi megemlékezést, koszorúzást szerveztek az intézmény dolgozói és megemlékeztek a nagy orvos elődökről. Ez alkalomból emléklapot osztottak ki, melyet *Dr. Fogolyán Kristóf* unokája, *Szotyori NagyÁron* is megkapta.

M

*****

Az újvidéki színház vitte el a pálmát Kisvárdán

Életmű-díjjal tüntették ki Senkálszky Endrét

Hosszan tartó vastapssal köszöntötték a 90 éves *Senkálszky Endre* érdemes művészt, a kolozsvári Állami Magyar Színház örökös tagját szombaton este a kisvárdai Határon Túli Magyar Színházak Fesztiváljának díjkiosztó záróünnepségén, amelyen a 65 éve színpadon lévő művészt *Életmű-díjjal* tüntették ki. Június 26-án este tehát bezárta kapuit a 16. alkalommal megszervezett fesztivál, amely a szakemberek megítélése szerint a színház rangos ünnepévé lépett elő az elmúlt évek folyamán. A legtöbb díjjal, összesen héttel, az egyéni díjakat is beleértve, a sepsiszentgyörgyi társulat térhetett haza, őket követte az újvidéki színház, amely öt kitüntetést, közöttük a fődíjat is magáénak tudhatja. A Művészetek Házában megtartott záró rendezvény házigazdája *Keresztes Sándor* színművész volt, a Nemzeti Kulturális Örökség minisztériumát *Magi István* képviselte. A fesztivált *Molnár György* rendező értékelte...

Köllő Katalin Szabadság 2004. 06.28.

*****

Otthonról haza, barangolás őseink földjén

Felhívjuk tisztelt olvasóink figyelmét, hogy az Otthonról haza, barangolás őseink földjén, Erdélyjárás felsőfokon 2004. augusztus 23-30-ig tartó kirándulásra még néhány hely leköthető. Részvételi díj 47000 Ft (ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 5000 Ft) és 20000 Ft buszki költség. A részvételi szándékot a buszki költség befizetésével az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén (előzetes telefon után, tel: 2011011), vagy a Fővárosi Örmény Klubban lehet bejelenteni. Részletes információ a májusi füzetek 45-47. oldalán található.

*****

Programajánló

A *Fővárosi Örmény Klub július 15-i* műsora:

„*Örményország anno*” (életképek az 1970-es évek elejéről).

Dobai Miklós vetített képes előadása.

Az estet a XIII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezi.

A *Fővárosi Örmény Klub augusztus 19-i* műsora:

Nyárvégi meglepetés.

Rendezi: Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

*****

Hírek

Genealógia - Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megjelentetni a *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája pótkötetét*. Kérjük az érintett - különösképpen a Pászákász, Petráskó és Rátz családokat - , hogy a hiányzó adatokat küldjék meg a szerkesztőség címére. Kérjük, mindenki jelezze, ha téves

adatot észlelt.

Előkészületeket folytatunk, hogy elkészülhessen az *Örmény eredetű családok genealógiája* című kiadvány, mint az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat része. Kérjük tehát a családok jelentkezését, akár Gudenus János József genealógus (1211 Budapest, Kiss János altb. u. 61.), akár a szerkesztőség címén. Kérjük az iratokat (fénymásolatukat), adatokat mellékelni.

Szakácskönyv - Az EÖGYKE megkezdte egy „*Erdélyi magyarörmény szakácskönyv*” előkészítő munkálatait. Kérjük, küldjenek recepteket! A recepteket névvel aláírva küldjék be, hiszen a szakácskönyv hitelességét is az fogja biztosítani, hogy aki receptet ad meg, annak a neve is ott szerepel - a könyvben is.

Ki kicsoda? - Kéréssel és felhívással fordulunk Önökhöz!

Az EÖGYKE hozzákezdett a *Magyarörmény ki kicsoda* című kiadvány összeállításához, amelyben az örmény gyökerekkel rendelkező híresebb, nevesebb embereket szeretnénk összegyűjteni. Hosszantartó és felelősségteljes munka ez. Kérünk mindenkit, aki tud olyan, említésre valóban méltó emberről, aki örmény gyökerekkel rendelkezik, az adatokat juttassa el a szerkesztőségbe. Kérjük; az adott személy nevét, születése évét és helyét, az örmény vonatkozás jelzését (milyen örmény családok leszármazottja az illető), végzettsége, képesítése, szakmai vagy tudományos fokozatai megjelölését, valamint tevékenysége rövid leírását (negyed- vagy fél oldalon). Indokolt esetben természetesen ez hosszabb is lehet. Kérjük, jelezze az adatok forrását, és a dokumentumok létét: van-e az adott személlyel kapcsolatban valamiféle dokumentum (valamint kép, fénykép, stb.) a birtokában. Kérjük, írja meg címét, elérhetőségét is, hogy az adatokat hitelesíteni, az esetleges dokumentumokat felkeresni (másoltatni) tudjuk.

Kiket keresünk?

Magyarörmény származású, nevezetes személyeket, akik megbecsülést vívtak ki maguknak s akikről illik, vagy illenék tudnunk: a magyarörmény múlt, közelmúlt és jelen tudományos, politikai, közéleti, gazdasági, oktatási, hadi, egyházi, művészeti, irodalmi, kiemelkedő társadalmi tevékenységű alakjait. Kérésünket ismételjük több lapszámon át, hiszen tudjuk, hogy az adatolás nem könnyű munka. A beérkező anyagokat az EÖGYKE által erre a célra kijelölt bizottság fogja kezelni, amely eldönti, hogy végső soron ki az, aki bekerül a *Magyarörmény ki kicsoda* című kiadványba. Segítségüket előre is köszönjük!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Postacím: 1251 Budapest Pf., 70.

E-mail magyar.ormeny@axelero.hu

fax: 201-2401.

*****

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatta a

Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest V. Akadémia utca 1. IV. em. 426)
és a Budapest Főváros II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzata
Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila.

Szerkeszti: Artishus Bt.

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.